

TRANSILVANI'A.

FÓIA ASOCIATIUNEI TRANSILVANE

PENTRU

LITERATUR'A ROMANA SI CULTUR'A POPORULUI ROMANU.

ANULU ALU XVII-LEA

1886.

Editoriu: comitetulu asociatiunei.

Redactoriu: secretariu alu asociatiunei G. Baritiu.

BIBL. UNIV. CLUJ-SIBIU
Nr. 4796. -1941.

SIBIIU.

Tipariulu tipografiei archidieceşane.

SUMARIULU

materiilor cuprinse in „Transilvani'a“ cursulu XVII din anulu 1886.

	Nr. Fóiei		Nr. Fóiei
Documente manuscrise in limb'a romana din véculu alu 17-lea	1	Monografiile cetatiloru Transilvaniei si inpartasiri din viéti'a Brasiovolui inainte cu mai bine de 350 de ani de G. Baritiu	11 pâna la 16
Nicolae Vladútiu, preotu, fostu prefectu in 1848/9, suferintiele lui, de G. Baritiu	1—4	Suferintiele ostasiloru in resboiu de Dr. Ioanu Sierbanescu	12
Efectele simtiului nobilu si ale solidaritatiei poporului românú din tñnutulu Lapusiului si alu districtului Chióru de Gavr. Manu	1—2	Anuntierea premiiloru academiei române pe anii urmatori	12
Cuventu de deschidere rostitu la adunarea generala a despartimentului XI Silvani'a tñnutu in comun'a Basesci (Ilyesfalva) 1885 si Raportulu ale alu comitetului dela acelasi despartimentu	1—4	Starea scóleloru in Principatulu Tieri românesci pâna la anulu 1838	13
Doine si strigaturi din Ardélu date la lumina de Dr. I. Urban Jarnik si Andréiu Barsanu	4	„Meseriasiulu romanu“, consideratiuni asupr'a rezultateloru câstigate pâna pe acestu terenu alu activitatiei nationale de G. Baritiu	+ 13—14 +
Agricultur'a la Romanii vechi cu tóte ramurele sale dupa scrierile senatorului romanu de G. Baritiu	+ 5	Baile sau scaldele, indemnú spre a le cultiva si folosi bine de G. Baritiu	15—16 +
Alte documente istorice relative mai alesu la istori'a eclesiastica a Româniloru din dilele imperatiului Leopold I. cu comentariu de George Baritiu	5—6 7—8 9—10	Tráducerea de nou a cartiloru bisericesci	15—16
Descrescerea poporatiunei române mai alesu in Moldov'a, dupa „Vointi'a nationala“	5	Raportulu comitetului prezentatu la adunarea generala despre activitatea sa din decursulu anului 1885	15—16
Carti intrate la concursu pentru premiile Academiei române pe 1886	6	Ratiociniu despre averea Asociatiunei din anulu 1885 si proiectulu de bugetu pe anulu 1887	15—16
Opiniune motivata relativa la planulu de invetiamentu pentru scól'a de fetitie cu internatu in Sibiiu (16 Febrúarie n.), de G. Baritiu	5—6	Consemnare despre stipendiatii si ajutoratii asociatiunei transilvane	15—16 +
Academia româna. Raportulu secretariului generalu asupra lucrariloru din 1885—6	7—10	Scól'a superióra de fete din Sibiiu, continuarea colecteloru	16
Resboiulu cruciatiloru sau rebeliunea iobagiloru din anulu 1514 de parochulu Vasilie Popescu	7—8	Estrasu din espunerea de motive la proiectulu de lege pentru cladiri de scóle in Romani'a de ministrulu Dimitrie A. Sturdza	17—18 19—20
Petițiune din anulu 1849 in privinti'a episcópiei Versietiiului	8	Proba de traducere noua din Psaltire	17—18
Cestianea tarifelorú si a conventiuniloru comerciali in stadiulu de astadi, de G. Baritiu	+ 9	Atheismulu dupa diariulu bisericescu Orthodoxulu	17—18
Nationalitatea nóstra in fatia cu politic'a economica de Petru S. Aurelianu	9—10 11—12	Unele cunoscintie din istori'a metaleloru dupa Dr. Zippe de A. Basiota	17—18 19—20 23—24 +
Despre lucrarile academiei romane din sesiunea anului 1886, informatiune de G. Baritiu	9—10	Deschiderea scóleloru romane de fete si a internatului (solemnitata)	19—20
Bibliografia cu recensii de mai multe carti romanesci	+ 9—10	Vecinii nostri romani. Respunsu economicu datu lui Eduard Egan dupa „Economia nationala“ alui P. S. Aurelian	19—20
Publicarea continuata a colecteloru pentru scóla si internatu de fete	10	Continuarea colecteloru pentru scól'a de fete	19—20
Apelu cátra publiculu românú emisú in interesulu scóleloru si alu internatului de fete	13	Apulum, Alb'a-Iuli'a, Belgrad in Transilvani'a, studiu archeologicu si istoricu la monografi'a acelei cetati de G. Baritiu	21—22
Proiectulu de lege asupr'a intregi instrúctiuni publice din Romani'a in tóte ramurile ei pentru ambele secse de ministrulu Dimitrie A. Sturdza	11—12 13—14	Publicatiunile academiei romane din Bucuresci	21—22
		Cuventu de deschidere alu adunarei generale din despartimentulu XI rostitu de cátra Alimpiu Barboloviciu vicariulu Silvaniei si directoru alu acelu despartimentu din 30 Augustu 1886 in comun'a Tasnad-Santau	23—24
		Raportu generalu alu despartimentului XI cititu in adunarea din 30 Augustu	23—24
		Comericiulu Romaniei cu tierile straine in anulu 1884	23—24 +
		Apelu pentru ridicarea unui monumentu lui Radetzky in Vien'a	23—24
		Anunciu de abonamentu	23—24

Procese verbali luate in sedintiele comitetului Asociatiunii transilvane ținute in decursul anului 1885/6.

	Nr. F6iei		Nr. F6iei
Procesu verbalu din 19 Decemvre 1885 despre alegerea unui cancelistu la comitetu	1—2	de susu in Silvani'a cá legatu dupa mórtea par6chului gr. cath. Ioan Contiu din comuna Giorocuta, taxe de membrii intrate dela M. Osiorheiu	13—14
Procesu verbalu din 30 Decembre cu dispositiuni despre plata la tipografia, diurne la adunarea generala, stipendii si legatulu de 100 fl. testatu Asociatiunii de cátra Teodoru Moldovanu-Bucsia din Mediasiu	1—2	Procese verbali din 21, 24 et 30 Augustu. Intimatulu inspectorului reg. de sc6le dupa inaintarea statutulu si planulu de invetiamentu in sc6l'a de fete; invoire cu reuniunea femeiloru romane din Sibiu; luarea in discutsiune a concurselor de professori si profes6re; stabilirea de principii in sensulu legei; alegerile; inspectorulu reg. ia la cunoscentia alegerile cá provisorie, adeca cu conditiune cá cei alesi dupa doi ani de servitiu se depuna esamenu de calificatiune la o comisiune in Budapesta (§. 103 din legea articl. XXXVIII 1868	
Procesu verbalu din 30 Ianuariu 1886. Pertractarea concluseru adunarei generale a despartimentulu I. Brasiovu ținuta la orasiulu Codlea (Zeiden), espositiune partiala de manufacturi, inpartire de premii, doue dissertatiuni, ajút6re la invetiacei. Asemenea pertractare a protoc6leloru despar. III. Sibiu dupa adunarea sa generala dela Talmacelu; infiintiare de bibliotece poporane, dissertatiuni, cultur'a vermiloru de metasa etc.	3—4	Procesu verbalu din 4 Septemvre. Esecutarea concluseru adunarei generale din 8 si 9 Augustu a. c. dela care au incursu in doue sume 1060 fl. v. a.; afacerea remasulu dupa Avram Iancu; protoc6lele dela despartimentele XX. (Blasiu), XVII (S. Reginu), X. (Clusiu); insocite de sume bine venite; biblioteca remasa dupa Ioanu Popu Maioru; premii, ajút6rie; modulu alimentarei eleveloru in internatu	
Procesu verbalu din 11 Februaru 1886. Cu privire la provocarea oficiulu reg. ung. de competentie si aequivalente de a se presenta unu conspectu pentru t6te schimbarile intemplate dela 1881 p6na la 1885 in averea asociatiunii se iau mesuri	5—6	Procesu verbalu din 28 Octombre. Afacerea colaudarei edificiuulu de sc6le si de internatu dupa terminarea lui. Directiunea Despart. XI din Silvani'a (Selagiu) dupa adunarea generala dela Tasnad-Santau; diverse mesuri laudabile. Directiunea despart. VIII Alb'a-Iuli'a dupa adunarea din comun'a Totoiu; sume incassate, mesuri bune luate. Alte doue intimate ale inspectorulu reg. relative la cartile scolastice, la aprobarea miinisteriala a statutulu si planulu de invetiamentu; ordinu de a se submitte miinisteriuulu documentele personalulu didacticu spre a le cercet6 de apr6pe si altele	21—22
Procesu verbalu din 13 si 16 Februaru. Discussiuni indelungate asupra organisarei sc6leloru de fetitie	5—6	Procesu verbalu din 30 Octombre. Raportulu membrulu B. P. de Harsianu despre starea in care aflase realitatile si totu teritoriulu remasu asociatiunii transilvane dupa Avram Iancu, reparaturile intreprinse, spezele impreunate cu acelea cu conditiune de a se asterne ratiociniu esactu; diferentele mai de inainte si traganarea; planulu de a se fotografa casele lui Iancu si celelalte superedificate spre conservarea memoriei lui	23—24
Procesu verbalu din 25 Martiu dela despart. IV (S. Sebesiu) se presenta protocolulu adunarei generale ținute la C6st6u; unu protocolu alu Comitetulu desp. I. Brasiovu, altulu dela Desp. XI (Simleu) incassarea de 100 fl. dela erediului T. Moldovanu-Bucsia; incheierea contractulu cu architectulu Gustav Moetz; reasumarea cestiunii despre organisarea sc6leloru de fete	9—10	Procesu verbalu din 26 Novembre in care pe l6nga mai multe curentii se ins6mna venitul de preste anu alu caseloru asociatiunii si cá ac6sta e trecuta cu censulu seu intre virilisti.	23—24
Procesu verbalu din 18 Maiu. Ratiociniulu cassei se da in revisiune la tr6i membrii, se introduce metodu nou de contabilitate; greutati mari cu oficiulu reg. ung. de competentie; cop6rirea speseloru zidirei; opiniune separata a membrulu B. P. de Harsianu; incercari de invoi6la nereusita cu veduv'a Zinc'a Romanu n. 6epesiu pe temeiulu testamentulu dupa m6rtea barbatulu seu; despre codicilulu testamentariu de 1000 fl. alu repaus. Gregorie Hangea din Maieru in distr. Nasaud; intrari de taxe s. a.	11—12	Procesele verbali luate in adunarea generala a XXV-lea ordinara din 8 si 9 Augustu a. c.	21—22
Procese verbali din 12, 16 si 21 Iuniu. Se iau in desbatere statutulu si planulu de invetiamentu alu sc6leloru de fete; defigerea salarie-loru; intretinerea de 60 eleve in internatu; emitterea unui apelu; concursu pentru profesori; obiecte necesare in internatu; neputinti'a de a se deschide o intrare mai de a dreptulu de cátra cetate la sc6la preste proprietatea erariulu; 665 fl. v. a. incassati prin dn. proprietariu Andreiu Cosm'a din Supurulu			

TRANSILVANIA.

Fóia Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu.

Acésta fóia ese câte 2 cóle pe luna si costa 3 florini val. austr., pentru cei ce nu sunt membrii asociatiunei.
Pentru strainatate 9 franci (lei noi) cu porto postei.

Abonamentulu se face numai pe câte 1 anu intregu.
Se abonédia la Comitétulu Asociatiunei in Sibiiu, séu prin posta séu prin domnii colectori.

Sumariu: Documente manuscrise in limb'a romana, aflate in archiv'a din Brasiovu. — Altu materialu pentru istori'a contimpurana a tiei nóstre. Nic. Vladutiú. — Efectele simtiului nobilu si ale solidaritatii poporului romanu din tînutulu Lapusiului si alu districtulu Chioaru. — Cuvéntu de deschidere rostitu la adunarea generala a despartieméntulu IX alu asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu tienuta in Basesci la 11 Augustu 1885. — Raportulu anu de alu comitetulu despartieméntulu XI. cátra adunarea generala tienuta la 11 Augustu 1885 in comun'a Basesci. — Procese verbale ale comitetulu asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu, luate in siedinti'a dela 19 Decemvrie si 30 Decemvrie st. n. 1885. — Bibliografia. Lectura. Biblioteca.

Documente manuscrise in limb'a romana, aflate in archiv'a din Brasiovu.

In decopierea acestoru documente ne siliramu a pas-tra si ortografi'a vechia, pe cátu ne suferé starea tipografiei locale. Acelési suna:

1. Scrişu íu feceurulu Ungurulu Ali pasia multá sanatate la Brasiovu, la boiari la toti. Se stiti cati trimias pria Adriiasiu cu cartilia până la mine, ci miia miau parutu hvorte binia dí voi. Imparatulu pítru voi mau mînatu. Acestia cuvinte suntu adávăratia să paru de mia, dà Dumniazieu cuvîntile miile dà plinu. Batir Ianuş sa lu triămiatei cu uom lănga íl, la noi să viia, să grăim cu ialu cuvinte, să legămu pace trunu chip, să viia curund.

L. S. Ali Paşa.

2. Cu voia lui Dumnezeu si cu noroculu cinstitului împărat Eu Ali paşa Majároglu. Scriim şi poroncim căpitanu la Branulu sănătate. Atât am înţeles cum va să vie sultanulu să treaca pre acile pre urma nóstra. Deci să cautii de va venii pre acia să treaca, să închizi porţile şi să dai cu tunuri in trănşii, să nui laşii sa treaca nici întrun chipu; că dei veţi lăsa să treacă pre acii să trice ţara împăratulu, bine să stii că voi scrii arzu la pórtă pre voi. Deci nici un bine nu va fi vo. Acéstă vă scriem, ca se te veseşti.

L. S. Ali Paşa.

3. Cu voi'a lui Dumnezeu şi cu noroculu cinstitului împărat. Eu Ali Paşa Majaroglu, scriemu credinciosulu şi priatinulu nostru jupanulu Drut Hanis judeţul Braşovulu şi tuturor svétnicilor cetăţii Braşovulu multá sanatate trimétem Dumniivoastră. Alt, mulţimesc

Dumniivoastră de stire ce miăţi facut Dumniivoastră pentru Batăr Gabur cum au murit. Alt, miăţi facut in ştire Dumnievoastră cum vine sultanulu să treaca pre urma nóstra. Dereptu, aceaia să cautaţii Dumnievoastră să daţi veste la Bran să de cu tunurile in trunsi să nui lase să treacă nici într'un chip, că dei veţi lăsa să treacă pre aicia, bine sa stiţi, că voi scrie arzu la pórtă pentru voi de voi vesti pentru acelu lucru, ce să le daţi niscari dorăbanţi, săi petreacă pre urma ce au venit. Fórte să nevoiţi să nu treacă pre aicea pre la Bran, că nu va fi voo apoi nici unu bine. Aceasta vă scriem si vă dăm in stire Dumniivoastră, Veseliţi.

L. S. Ali Paşa.

4. Cu voia lui Dumnezeu şi cu noroculu puterniculu împărat. Cinstitul paşa scriem judeţulu i 12 prăgari şi a tot svatul şi cetătieniloru mici i mari Braşovgradulu. Multá sănătate trimit Dumniilor voastră. Cátră aceasta dau in ştire Dumniilor vóastră, de care lucru sănateţi închinaţi puterniculu împărat, şi aţi fostu trimes omulu vostru aicea la noi de neati dat in stire. Derept aceea noi cum sau cazut datam in ştire puterniculu împărat şi preacinstitul vezirulu cel mare, decându au fostu aici. Venitau şi oamenii voştri d'acolo carii aţi fost trimes şi iam trimes la Dumniivoastră cu voia bună şi cu făgăduinţă care sau juratu puterniculu împărat pre legea imparatiei lui si pre toată credinţa imparatiei lui cum pre voia voastra va fi, şi Batră Gabru crai Ardealulu nu va mai fi, că atăta iaste voia puterniculu imperat şi voia noastră, cum să nu aiba ţara Domniilor voastre stricăciune cât e multu unu puiu de găină, căci nu va face sila măcar de un puiu de găină. Duce se va capul cum de nu veţi avea a crede pre noi. Intrebaţi oamenii voştri carii au fost trimesi la cinstita poartă, că vă voru spune de tóte. Alt, porunciti şi la

prietenulu nostru la Usein Ceauş sănătate şi spuneţi că iacătă că venim şi noi. Şi la Segişvar poroncim fórte sănătate şi voie bună, şi să nu să lase de poala puternicului împărat, ci săşi lege brăul pre douo locure. Aceasta dăm in stire Domniilorvoastre să fiţi sănătoşi. Anulu 1613, 4 August. Pis uteljen.

L. S. Ali Paşa.

5. Scriş Eu Ali Paşa Magearoglu, care sânt pus de cinstitul împărat paşa aicea pre margini şi sârdariu pre oşti, aceasta a noastră carte până la ai noştrii buni priatini jupânul Drut Hanâş judeţul Braşovului şi la toti sveatnicii cetatii Braşovului multă sănătate trimitem Dumneavoastră. Alta, dăm ştire Domniavoastră pentru plânsore şi cărţii ce aţi trimis de anu până acum la cinstitul împărat pentru Batâr Gabor. Cinstitul împărat văzând greutatea şi nevoia voastră, alesau pre noi şi neau trimis că-ce ştim rândul marginilor şi dincóce şi despre Dv. Deci am socotit şam trimis omul nostru acii, pre Husein Ceauş, ca să răspundeţi întru un chipu cătră dînsul şi să vie să ne spue de ce vă ţineţi. Iar noi vedem că câţi ómeni au venit cu el aci, pre toţi iaţi slobozit, iar pre dînsul vedem că nul sloboziţi, nici vine să ne aducă răspuns. Deci in vreme ce veţi vedea cartea noastră, iara voi să sloboziţi solii noştrii să vie aicia la noi cu răspuns, că ştiţi că solii niciodată nau opreală. Încă pohtim să trimiteţi 3 pângari din cei 12 ómeni de credinţă, să fie pre lângă noi, că ce pre noi nu neau trimisu cinstitul împărat pre vre-o rautate a Dv. sau a țerei Dv., ci ne au trimis precum ca să scoatem pre Batâr Gabor din tieara şi să punem domn care va fi pre pohta şi pre voia Dv. ş'a țerei. Deci să veţi pohti şi veţi primi pohta cinstitului împărat Dv. să ne scrieţi pre Husein Ceauş şi pre oamenii Dv., carii vor veni aicea. Alta, aţi fost trimis Dv., pre Horvat Giorgi şi pre Marcu cu cărţile Dv. la noi ci sau fost greşit, cu Husein Ceauş nu sau timpinat, că au fost mersu pre altă cale. Deci acum iar trimitemu pre Marcu cu cărţile noastre, şi Horvat Giorgi rămâne aicea. Deci cum mai curând să ne trimiteţi răspunsu, iar să nu ne veti trimite răspunsu, ce să va face, apoi departe de sufletele noastre. Aceasta vă dăm stire Dv. şi Dzeu să vă veselească.

L. S. Ali Paşa.

6. Acelor cărţi pariol, care au scris Şea Mahamet paşa, vezirul dela Buda la 3 limbi țărâi Ardélului la anul 1660 in 6 din Iun. Noi dăm ştire vouo carii ascultaţi lege lui Chs., care sânteti 3 ținuturi, marilor şi micilor, domnilor celor mari, şpanilor, judeţilor, marilor şi micilor, cu un cuvânt care ascultaţi porânca cinstitului împărat şi a cinstitului crai al Ardélului Barceai Iacoş, cum cinstitul împărat vouo au porâncit care sânteti prepuşi sârdari acestor oşti cu care să bateţi pre vrajmaşul cinstitului împărat pre Rakoţ. Noi pre porânca cinstitului împărat cu oaste a lui cea luminată soşitam, şi pre cetati pre care au biruită vrajmaşul împăratului Rakoţ le am arsu şi oaste lui oam tăiată, dupa aceia am venit la Cluj. Toatam tăiată şi pre Ra-

koţ cu cateva taieturi, apoi alta, dăm nainte, cine nu va asculta de cinstitul crai al Ardélului Barceai Iacoş, şi cine nu va pleca capul lui la Mariia sa, noi pentru aceia am venit să robim pre dînsii şi să pustiim orăşagurile lor şi stringem pre dînsii din pământ si pre femeile lor să le robim cu totul, carii nu vor asculta pre Mariia sa craiul Barceai Iacoş; pentru aceasta porâncim şi vă dăm ştire şi învăţatură bună ascultaţi porânca cinstitului împărat şi vă arătaţi şi închinativă la cinstitul crai Barceai Iacoş, şi cunoşteţi pre Mariia sa că vă iaste crai şi vă lipiţi de Mariia sa; şi de veţi asculta învăţatura aceasta a noastră, se ştiţi cu bună samă şi ne jurăm pre marele Dzeu, carele au facut cerul şi pământul şi pre profita al nostru celu mare Mahamet cum acelora, care vor asculta porânca cinstitului împărat şi vor asculta pre cinstitul crai Barceai Iacoş, acelora nu va fi nici o băntuală nici in bucatele lor, nici femeile lor, nici nu să vor robi, nici nu să voru arde, nici nu veţi avea nici o băntuală. Ci ştiţi, până nu vă veţi lipi la poalele Mariei Sale lui crai Barceai Iacoş care lau rădicat cinstitul împărat, noi din țara Ardélului nu vom eşi nici nu ne vom duce. Iară care vor fi dintru noi neascultători porâncai a cinstitului împărat, să ştiţi cu buna samă că vă vom arde şi că vom arunca prin sabie, precum iaste porânca cinstitului împărat, şi vă vom prăda şi vă vom robi. Aceasta să ştiţi de nu veţi asculta porânca cinstitului împărat, aşia veţi şi păţi. Să fiţi cu Dzeu. Am scris eu Mahamet Paşa la tabăra care am pus la Clujă.

(Reproduse din Fóia pentru minte etc. dela 1848).

Altu materialu pentru istori'a contimpurana a țerei noastre.

Cându dicemu aici istori'a contimpurana, noi intielegemu cursulu evenimentelor dela anulu epocale 1848 încóce cam până in anulu 1885.

Sunt celu puçinu siesesprediece ani, de cându scriitoriulu acestoru cercetari a reflectatu adeseori pe carturarii noştrii prin press'a noastră periodica la neobosită diligentia, cu care carturarii compatriotiloru noştrii magiari si germani aduna cu mare grija tóte actele, documentele si orice petecutie de chartie scrisa, in care credu ei ca voru afla informatiuni de vre-o valóre istorica, pe care le alegu, le cernu si apoi publica din ele totu ce le convine lor si mai alesu tóte câte credu ei, că ar fi de natura că se justifice in ochii lúpei politic'a si tóte faptele loru incepèndu dela 1848 si până in anii mai dincóce.

La alte ocațiuni noi mai sustinuramu, precum sustinemu si astadi, că compatriotii noştrii de alte limbi nici-odata nu voru fi in stare de a scrie istori'a adeverata a timpului nostru, până ce nu voru asculta si pe carturarii romaniloru contimpurani, fara alu caroru concursu patrioticu ei voru remanea in o multime de casuri importante cu totul unilateralu si ratacitu, precum vedemu ca au remasu si până acuma, încátu chiaru unii scriitori de ai loru au inceputu se'si impute unii la

altii lips'a de critica si de diligentia. Si aceia cari le raputa asemenea scaderi, au tóta dreptatea.

Din exemple nenumerate se ne fie de ajunsu la locul acesta unulu singuru, care inse merita tóta atentiunea nóstra. Publicatiunile istorice mai alesu cele magiare aparute asupra evenimentelor din anii 1848 et 1849 sunt bogate de informatiunile cele mai cornurate si absurde, adunate mai multu de pre strade sau scóse din fantasi'a inferbentata a unoru ómeni resbunatori despre activitatea, din acei ani a comitetului nationale romanescu, pe care br. Anton Puchner fostu comandante en chef preste trupele c. r. transilvane si totodata commissariu plenipotentu extraordinariu, ilu titulase comitetu de pacificatiune. Cronicarii si publicistii moderni ai magiariloru n'au aflatu a fi de rangulu si demnitata scumpei loru persóne de a intreba vreodata si pe câte unii romani, cà ce sciu si ei despre activitatea de 6—7 luni a acelu comitetu. Mai multu: Dupa catastrofa Sibiului din nóptea dela 13 Martiu 1849 cându acea cetate fu ocupata dela austriaci de càtra insurgentii lui Iosifu Bem, mai tóta partea de archivu alu comitetului romanescu, càta nu apucaseru a o arde in acea nópte unii oficiari, anume Iosifu Maurer, Thierry s. a. ajunse mai târziu în mánile si in posesiunea baronului Iosifu Apor fostu presiedinte alu tablei regesci, repausatu in M. Osiorheiu in tómn'a anului trecut. A fostu preste putintia cá conservarea acelu acte din archivu romanescu in archivu privatu alu numitului baronu, se nu fie fostu cunoscuta cronicariloru maghiari, mai alesu cà baronulu nu facea vre-unu secretu din posesiunea acelu, ci le aratase chiaru si unui membru romanu alu senatului tablei regesci, collationându câteva cu cele publicate la Vien'a in colectiunea cunoscuta sub titlu Romanen der österreichischen Monarchie 1850.

Dara in fine acésta este tréb'a scriitoriloru de alte limbi cá se invetie a fi drepti si inpartiali in adunarea de documente si in compunerea istoriei. Datorinti'a cariturariloru romani este, cá se adune barbatesce, se si publice cu grija totu ce afla de valóre istorica si mai alesu documente de acelea, cu care se implu lacunele lasate de altii, cum si documente prin care se demasca falsificarea si unilateralitatea, pentru-cá se ésa odata curatulu adeveru la lumina.

La scriitorii de alte limbi a devenitu óresicum cá ó regula, pentrucá in descrierea evenimentelor din anii 1848—9 se descrie atrocitati si nelegiuri comisse mai totu prin romani, éra prin alte limbi si anume prin insurgenti sau nici un'a sau fórte puçine. Scriitorii loru sunt demintiti in multime de casuri pe façia, in termini categorici chiaru prin proclamatiuni, decrete si ordine de ale superioriloru proprii. Asia de esemplu fostulu gubernatoru si presiedente revolutionariu Ludovicu Kossuth in proclamatiunea sa adressata de a dreptulu càtra poporulu romanescu sub dat'a din Pest'a 10 Octobre 1848 subscrisa si de càtra comitele Mihailu Esterházy cá membru alu comitetului revolutionariu, dupa inaltia susu libertatea unghuresca si arunca infamii asupra nastiei si a regimului din Vien'a, numindu si

pe banulu Jellacsics banditu comandante de banditi, apoi ajungendu si la romani, acestora le amerintia cu esterminare totala prin magiaro-secui, caroru li se va da ordinu (meg leend hagyva a magyar és székely népnek), cá se nimicésca pe toti locuitorii càti n'au incredere in libertatea unghuresca si nu asculta de cuvintele lui; dupa acestea intr'unu aliniatu adaoge, cà acesta este cuvèntulu seu celu din urma si cà aceia carii nu se voru supune nici acuma, voru fi spoliati de proprietatea pamèntului, care se va inparti la alti fii credinciosi ai patriei, éra ei insii voru perì in furci si prin arme*).

Se ne insemnamu bine dat'a acestei proclamatiuni din 10 Octobre 1848, care apoi s'a si tiparitu totu la Pest'a in tipografi'a lui Bas. Kozma; ea aparuse cu optu zile inainte de proclamatiunea baronului Ant. Puchner din 18 Octobre, prin care s'a inauguratu mai àntàiu din partea auctoritatiloru militare ale imperatului si regelui Ferdinand resboiulu civile in Transilvani'a, éra pàna atunci poporulu romanescu numai càtu luase unele mesuri de aparare pentru ori-ce s'ar intèmpla in celu mai de aprópe viitoriu. Ce era se facea mai multu romanii, pre càtu timpu ei inca nu cunóscéu voi'a si nevoi'a, nici instructiunile si planurile dupa care avea se operedie in acésta tíera cei siese generali imperatesci baronu Puchner, Pfersmann, Gedeon, Wardener, Schuster si Jovics, cà-ci atàti generali austriaci se aflau in acea epoca in fruntea trupeloru dislocate in acestu principatu.

De altmentrea este prea bine cunoscutu din multimea altoru documente publicate pàna acuma, cà mesuri teroristice de natur'a celoru specificate de Kossuth se luasera in contra poporului romanescu cu incepere din lun'a lui Maiu si s'a continuatu cu ele pàna in Octobre, adeca in acea parte a anului, in care romanii nu ridicasera nici degetulu celu micu, ba ce este mai multu, o parte din ei calcându preste conclusele adunarei din Blasiu au alesu si deputati la Pest'a, cari au si luat parte activa la legislatiune pàna la omorulu cruntu alu plenipotentelului Feldmarschall comite Lamberg pe podulu dela Pest'a, éra unii puçini si pàna in predilele conventului de proscriptiune dela Debretinu (14 Aprile 1849).

O parte a publicului romanescu astépta cu multa nerabdare aparitiunea unei istorii, care se coprinda evenimentele incependu dela 1847 încóce. Daca ar fi vorba numai de o lucrare superficiala spre a satura câte o curiositate omenésca, atunci un'a cá aceea ar costa ostenéla de patru cincii luni si cu atàta si-ar ajunge scopulu de joi pàna apoi unulu sau altulu dintre cariturarii nostrii. Dara decátu asia ceva, mai bine nimicu.

*) In originalu: „Azért kinek élete és vagyona kedves, az hallja meg ez utolso szavát a' joakaratu intésnék, mert ki ezt sem akarja meg érteni, az lakolni fog. Földje elvétetik és kifog osztatni a' haza hü fiai hözt, maga pedig megfoghalni, a bitonak és fegyvernek halálával.“

Vigyázatok azért oláh testvérek, hogy ne hívjátok magatokra a büntetés oráját.“

Afurisita fratietate mai póte fi si una cá acésta. Adevrata satira a fratietatii.

Cu totul alt'a trebue se fie istori'a, din care se póta învetia generatiunile care ne urmédia noué; éra scriitorii straini se incépa a se convinge, cà ei voru cunosce adevèrulu numai daca voru ascultá si pe romani. Câteva liniamente biografice pe care le scótemu într'unu altu articlu din mai multe acte remase dela repausatulu parochu si viceprotopopu Nicolae Vladutiú in proprietatea membriloru familiei sale, ne potu fi cu unu argumentu mai multu pentru asertiunile nóstre de mai susu.

Nicolae Vladutiú, cá preotu si cá prefectu. Dintre toti prefectii legiuniloru de poporu denumiti in anulu 1848 de càtra comitetulu de pacificatiune si recunoscuti de càtra generalulu comandante de trupe c. r. austriace din Transilvani'a, numai trei insi au avutu fericirea cá dupa pacificarea tierii se li se céra raporturi oficióse despre activitatea loru, apoi aceleasi raporturi se fia date in revisiunea unoru oficiari imperatesci si se fia prin aceiasi adevèrite. Acei prefecti au fostu Avramu Iancu, Simionu Balintu si Ioanu Axente. Cátiva dintre ceilalti prefecti au caditu unii dupa altii victime incrunstate, fàra cá se fie apucatu a lasa ei insii urme scrise despre activitatea loru; altii éra si s'au retrasu din càmpulu lui Marte, unii la Vien'a, càtiva in tierile vecine, pentrucá mai târdiu se apara cá functionari in biurourile austriace ori in armata, sau se dispara cu totulu de pre scena, cá si cum nici nu aru fi existatu vre-odata in acésta tíera. (Nicolae R. Orgidanu, Ilie Morariu, Eliseiu Armatu s. a.)

Dintre toti prefectii si tribunii positiunea cea mai espusa si in parte sórtea cea mai funesta o avusera cei destinati pentru apararea regiuniloru din centrulu tierii in comitatele Turd'a, Clusiu, Dobàc'a, Solnocu, unde viéti'a omenésca era pretiuita, dupa cum ne dicea odata dn. Franciscu Koos in Augustu 1868, càtu si a puiloru de gaina.

Nicolae Vladutiú avuse fericitulu instinctu, cá intru o di de bunu auguriu se scape cu viatia din regiunea Muresiului cá prin urechile acului in muntii apuseni, inse numai dupàce i se rapise tóta averea, precum se va vedea indata. Dupa aceea densulu a si participatu la operatiunile bellice in totu decursulu campaniei pàna in vér'a anului 1849 adeca pàna la reocuparea tierii de càtra trupele austriace si rusesci. De aici vine, cà in raporturile susu numitoru trei prefecti dàm de repetite-ori preste numele lui Nicolae Vladutiú memoratu totudeauna cu lauda si distinctiune nu numai pentru curagiulu si bravur'a sa, dara si pentru prudenti'a cu care a condusu cetele concrediute comandai sale in dile de periculu supremu. Dara numai din atàta informatiune posteritatea nico-odata nu ar fi in stare se afe ceva despre activitatea anterióra a lui Vladutiú si nici macaru genealogi'a si positiunea sa sociala, ceea ce inse este in interesulu adevèrului istoricu cá sè se scia limpede.

Genealogi'a. Famili'a preotiesca Vladutiú se trage dintru o tulpina vechia din acelea familii romànesci nobile, de care abunda si asia numit'a campia a Transilvaniei, buna-óra cá si comitatele Hunedórei, Faga-

rasiului, Dobàcei, Solnocului, Salagiului, Biharului s. a. Despre originea de nobilitate feudala a numitei familii romanesci ne convingemu din cuprinsulu celoru doue protocóle originali de investigatiune facuta prin comisiuni speciali in doue comune din comitatulu Turdei. Unulu din acelea protocóle subscrisu si provediutu cu sigile de càtra trei asesori jurati este din 18 Aprile 1831; acesta cuprinde juramentulu si marturisirea dela siepte martori romani si magiari; altu protocólu redactatu in 10 Maiu alu aceluasi anu 1831 cuprinde marturisirea dela alti noue (9) betrani si e subscrisu de càtra alti trei asesori jurati esmisi de càtra auctoritatile municipale ale comitatului.

Famili'a Vladutiú ajunsese a fi numerósa; diplomele sale nobilitarie se rataciseru dintr'o generatiune in alt'a, dela o persóna la cealalta; asia numite transumte sau se dicemu copii legalisate lipsiau mai la tóte liniile collaterali, precum s'au mai vediutu multe asemenea lipse si la alte familii nobilitarie nenumèrate. Ce éra mai usioru, decàtu cá in lipsa de documente cele mai multe ramuri ale arborelui geneologicu se ajunga éra si cu cerbicea in jugulu iobagiei. Acelu desastru ajungea pe mai multe familii cu atàtu mai siguru dupa ce se decretase, cà familiile romanesci nobili care tínu cu tóta perseveranti'a la religiunea si la ritulu loru orientale ortodoxu, au se fia spoliaste si de scutintiele loru nobilitarie si aruncate din nou in iobagi'a. Adaogemu la tóte acestea, cà cu ocaziunea militarisarei granitiarie s'au adunatu dela sute de familii romanesci diplomele loru nobilitarie sub cuvèntu, cà daca voru se fia scutite de militarizare, au se 'si probedie nobilitatea loru feudala privilegiata. Acelea diplome nu li s'au mai restituitu; mosii nostrii ne spuneau cà aru fi fostu arse, nimicite.

Din cuprinsulu susu citatelor protocóle de investigatiune resulta intre altele, cà pàna la anulu 1831 câteva familii ramurite din sexulu barbàtescu alu tulpinei Vlãdutiú erau deja iobagite si cà faceau robote la unii magnati, éra alti individi scapau de sierbitute numai prin imbratiosiarea statului preotiescu, cà inse o comuna rurala anume Órke ajunsese sub Mari'a Teresia si Iosifu II. cá se aiba dintru odata 6 (siese) preoti de confessiunea gr. orientala ortodoxa (neunita), cari ne mai putendu se subsiste toti la unu locu, unulu din trensii, anume pop'a Costinu sau Costanu s'a mutat de acolo in comun'a Bogata-muresiana, unde apoi oamenii nu l'au mai numitu popa Costanu Vladutiú, ci simplu pop'a Costanu. Acestuia urmà apoi fiu-seu pop'a Craciunu, pe care inse episcopulu Gerasimu Adamoviciu in singhelia sau diplom'a de preotie data lui din Sibiu in anulu 1792 Septembre 27 cal. vechiu nu'lu mai numesce nici Craciunu Popu nici Craciunu Vladutiú, ci Craciunu Popoviciu, adeca fiu de popa. Asia se schimbau numele familiilor romanesci odinóra, adesea din lipsa de prevedere, din nesciintia, din indolentia, nu odata din capritiu, vanitate sau si din interesse necurate, precum vedemu cà se mai intempla pàna in 'diu'a de astadi din fanatismu nationalu si in parte spre a lega ochii fanatismului.

Urmasiulu popii Craciunu a fostu Vasile numitu totu Popoviciu in scrisoarea episcopului Vasile Moga data Sibiu 30 Martie 1815, pre cându fusese hirotonitu, cum si in singheli'a data lui de cătra acelasi episcopu abia in 30 Martiu 1830. Se pare inse din unele acte, că acestu preotu Vasile din Bogat'a avuse mari neplaceri atātu cu Sibiuulu, cătu si cu asupritorii sei din locu, că-ci pe la 1834 ilu vedemu cautandu aparare la Blasiu, éra ~~cu~~ decretulu episcopului Ioan u Lemeni subscrisu in 26 Februaru 1835 contrasemnatu de archiviariulu Stefanu Manfi aflamu, că acestu parochu Vasile numitu acilea Popp éra nu Popoviciu, trecendu la biseric'a greco-catholica, fu primitu in gremiulu clerului diocesanu cu recunoscerea apriata a validitatiei hirotoniei sale din 1815. In fine urmasiulu acestuia Nicolae cá parochu totu in Bogat'a, dupa atâtea lupte si schimbari revine abia la connumele vechiu nobilitariu alu arborelui genealogicu Vladuti u si ~~asa~~ decretulu seu de hirotonia de dato Blasiu 28 Aprile 1842 subscrisu de Vladica Ioan u (Lemeni) contrasemnatu de archiviariulu Ioan u Turcu se vede emanatu pe numele Nicolae Vladuti u parochu in Bogat'a murasiana din comitatulu Turdei.

Spoliatiuni si flacari. Din câte cunoscemu ~~pana~~ acilea despre adversitatile prin care trecuse familia nobila Vladuti u intr'unu restimpu de aprópe o suta de ani, lectorii nostri isi potu face usioru idea despre luptele sufletesci ale preotului Nicolae Vladuti u provocate prin resturnaturile universali din 1848. Fiinti'a sa se simtia agitata nu numai de totu ce se intemplá impregiurulu seu in acésta tíera, ci totuodata si de nenumeratele suvenire triste ale familiei Vladuti u; vomu aflá deci că éra lucru naturale, cá si elu sè se arunce cu tóta convictiunea sufletului seu in partea aparatoriloru causei nationale romanesce, fara inse ca se'i tréca prin minte de a intrá in actiune mai nainte de a emana proclamatiunea plenipotentelui imperatescu generalu f. ml br. Ant. Puchner si a comitetului confirmatu de cătra acesta. Preotulu Vladuti u inse a si patit'o curénd si fórte reu. Disciplin'a in trupele insurgentiloru a fostu indata dela inceputu din cele mai destrabalate care se potu cugeta. Nu numai oficiarii de statu maioru, ci si locotenentii junisiori cu fulgi pe sub nasu isi arogau dreptulu de viatia si mórte si de confiscarea averiloru. Exemple de acéstea adunate pe cale oficiósa s'au publicatu in 1850/1 cu sítelé in „Wiener Zeitung“ si in brosiura separata.*) Asia avemu la mán'a nóstra urmatoriulu biletu de confiscatiune a maiorului de insurgenti Ladislau Beretzki, carele in originalu suna asia:

„Marósbogáti Falus Birák, az oda valo oláh ajku pop lehetó minden nemü marháit rögtön ószve kerítettvén hajtsák ide elömbe, ha ó maga ott lenne fogják el és kísérik el Ludasra. —

Ludos October 28-án 1848.

Beretzki Lászlo m. k.
örnag.

*) Tradusa mai intréga si publicata romanesce in anii 1870—71.

Adeca pe romanesce: „Primarii satului Bogata murasiana se aduhe indata pre cătu numai se póte tóte vitele de orice soiu ale popii de limba romanesca de acolo, se le máie aici la mine; daca ar fi elu insusi acolo, se'lu prinda si se'lu escortedie la Ludosiu.

Ludosiu 28 Octobre 1848.

Ladislau Beretzki m. p.
maioru.

Cine auctorisase pe acelu basi-bozucu a confiscat averile ómeniloru si in alu cui interesu le va fi confiscatu elu, daca nu in alu seu propriu? Unu respunsu la intrebarea acésta ni se dá si prin proclamatiunea susu citata a gubernatoriului Kossuth; restulu se explica din rapacitatea existentiloru catilinarie, de care in acea epoca vermuiá tíer'a intréga.

Nu aflamu din acte, daca deregatorii comunei Bogat'a au datu sau nu ascultare la acea porunca nebuna a tiranului; ceea ce vedemu adevritu pe deplinu prin unu documentu subscrisu de cătra optu locuitori fruntasi si deregatori ai numitei comune este o specificatiune a tuturoru daunelor cauate parochului Nicolau Vladuti u in anii 1848—9 de cătra insurgentii magiari si secui in suma totala de 4832 fl. 32 cruceri moneta conventionala (circa treisprediece mii franci). Din lungulu catalogu alu vitelor, cerealielor, uneltelor agricole si a multimei de alte obiecte se vede totuodata, că Nicolae Vladuti u éra pàna la 1848 unulu din cei mai avuti preoti romanesce din Campi'a Transilvaniei, carele adeca avuse pe atunci in proprietatea sa patru boi frumosi in pretiu de 320 fl., 6 junci de 400 fl., 3 vaci 150 fl., 3 iepe 330 fl., 116 oi cu miei 580 fl., 3 cara, 2 pluguri, — in granariele sale 149 ferdele sau preste 37 galete (cubuli) de gràu curatu, 438 ferdele de alte cerealii, cum secara, cucuruzu (papusioiu), alacu si ovesu, apoi doue clai (jiređi) mari de fenu pretiuitu in 120 fl., m. conv., mai departe 24 stupi, apoi vinuri, vinarsu (rachiu), carnarii de porcu, brándieturi si unturi, cum si o multime de vestminte pentru membrii familiei si servitori, pensarie de cânepa in valuri, panura tiesuta din lana, scurtu de tóte câte se potu aflá la unu preotu si totuodata economu de frunte, precum au fostu Nicolae Vladuti u si parintii sei. Tóta acea avere 'i fu rapita, depredata si perduta cá si cum ar fi fostu aruncata in Muresiu. (Documentu din 30 Iuliu 1852 subscrisu de cătra optu locuitori fruntasi si sigilatu.)

Din intemplare deteramu si preste unu altu documentu din comun'a murasiana Najlacu (Nagylak) totu din acelu tinutu, din care cunoscemu, că in aceleasi dile, adeca in 11 Octobre 1848 insurgentii magiari au datu focu la tóta averea parochului din locu anume Nicolae Simonfiu, prefacendu'i in cenusia gràulu trieratu si unu stogu inca neatinsu, optu cara de cucurudiu, 20 cara de fenu, 12 stupi, 9 porci, 30 ferdele farina de gràu, mobiliariu, haine, unelte economice, intr'unu cuvèntu tóta averea bietului preotu. Cei 9 sateni cu primariulu si cu notariulu in frunte subscriindu acea adevierintia si

intarindu-o cu sigilulu comunei au si declarat, că ei suntugat'a se depuna si juramentu pentru marturisirea loru.

Au suferitu daune forte grele acei doi preoti in averile loru in acea epoca de sange si de atrocitati; dora inse voru fi facutu si ei pana atunci rele multe maghiariloru conlocuitori in acelea comune, pentrucă se provoce resbunarea loru? Las' că romanii pana in Octobree 1848 n'au fostu armati de locu, era cāti se vedeau armati, buna-óra granitarii si ostasii de linia, steteau imediatu sub disciplin'a severa a comandai militare imperatessi, — dara anume cu respectu la purtarea forte leala si humana a lui Nicolae Vladutiu avemu sub ochii nostri unu altu documentu originalu si autenticu emanatu dupa demolirea furiiloru, adeca din 10 Iuniu 1857 subscrisu cu mánile proprie de cãtra 10 (diece) maghiari si doi armeni din locu, cari marturisescu despre elu si adeverala este marturi'a loru.

Distinctiune. Prin decretulu archierescu alu fericitului metropolitu Alexandru Sterca Siulutiu din 12 Iuniu 1852 parochulu Nicolae Vladutiu fusese inaintatu la trépt'a de vice-protopopu in recunoscinti'a meriteloru sale multiple, sau precumu se esprima archipastoriulu seu, „in paternam reflexionem accipientes dilecti filii nostri Nicolai Vladutiu parochi Marus-Bogattensis hucdum etiam in reipublicae et Ecclesiae Dei emolumentum cum fructu exantlatos labores, zelum, industriam et dexteritatem in adimplendis officii sui partibus, morum probitatem aliaque ejusdem merita etc. etc. Subscris: Alexander Sterka Siulucz m. p. Episcopus Fagarasiensis. L. S. Contrasemnatu: Stephanus Manfi m. p. Notarius consistorialis.

Tentatiuni. Numele parochului Vladutiu ajunsese a fi cunoscutu inca din a. 1850 in cercurile gubernementali superiori atatu la Sibiuu cātu si la Vien'a; se pare inse că distinctiunea venita lui, dela archiereulu seu a trasu si mai multu atentiunea asupra persónei sale. Destulu că in acelasi anu 1852 Vladutiu fu surprinsu preste mesura prin una scrisóre secreta, compusa in limb'a maghiara, dara prevediuta cu subscriptiunea autentica germana a colonelului c. r. baronu Heydte, care că comandante de calarime jucase o rola considerabila in resboiulu civilu din Transilvani'a si care acum era capu (Chef) al cancelariei gubernatorului principe Carolu Schwarzenberg si de nu me insielu, alu politiei secrete in acésta tíera. In urmarea primei caleatorii a Maiestatiei Sale imperatului si regelui Franciscu Iosifu I. prin cea mai mare parte a Transilvaniei, denuntiarile cele mai nerusinate si periculóse curgeau din tóte partile cá plói'a in contra romániloru, la care se mai adaose si casulu forte fatale si misteriosu alu retragerei lui Avram Iancu din calea imperatului, dupace inainte de aceea se certase cu episcopulu Andreiu br. Siaguna, apoi puçinu dupa aceea si calcarea cancelariei episcopului Siulutiu in Blasiu prin organele politice ale lui Schwarzenberg, cum si calcarea locuintei lui Ioanu Maiorescu in Vien'a. Tóte acestea in Iuliu 1852. Acelu spionagiu inse si acea góna pornita asupra romaniloru a duratu câteva luni de dile. Intre alții multi a fostu

denuntyiatu si parochulu greco-catolicu romanescu din comuna Ernotu (ung. Radnoth) dela Muresiu, că acesta intr'o Dumineca ar fi tñutu o predica inflacarata, prin care ar fi iritatu pe poporenii sei si ar fi produsu mare spaima in totu tñutululu acela cu atatu mai virtosu, că acea predica ar fi continuu si idei comunistice. Colonelulu mai adaoge in scrisórea sa din 13 Septembrie 1852 că dupa informatiunile câte iau venitu, poporulu romanescu ar fi forte neindestulatu din caus'a caletoriei imperatului, la care ocaziune s'ar fi vediyutu insielatu in asteptarile sale, apoi că preotimea romanésca dá nutrementu acestei neindestulari, era partid'a revolutionara se silesce a o propaga cu ori-ce pretiu.

Adeca dintr'un estremu in altulu. Regimulu austriacu era forte bine informatu despre planulu maghiariloru de a se sculá din nou cu armele si a scóte pentru totu-deauna pe austriaci din tíera; acum inse acestia incepusera a se teme tare, că revolutionarii maghiari voru trage si incurcă si pe poporulu romanescu, anume cu ajutoriulu preotiloru in retelele conspiratiunei magiare.

Colonelului Heydte fi traşni prin capu se céra despre tóte acestea informatiuni secrete, dela cine? dela v. protopopulu Nicolae Vladutiu; cu alte cuvinte, soldatulu Heydte cerea dela preotulu Vladutiu, că acesta se se face tradatoriulu colegiloru si confratiloru sei dela altariulu lui Dumnedieu, era pentru că se'lu cástige mai usioru, fi face complimente pentru purtarea sa leala din anii in cari a luptatu elu pentru tronul si pentru integritatea monarchiei, că si cum a lupta pe fatia, cu armele impunnate si a denuntia pe ascunsu ar fi acelasi lucrú!

Dara lui Vladutiu 'ia fostu respunsulu forte usioru dicédu lui Heydte, că se provoce pe denuntiantii sei se stea fatia la fatia cu parochulu din Ernotu si cu toti ceilalti preoti spionati, se scótia martori contra loru se'i dea in judacata si atunci minciunile infernali aru fi disparutu cá cėti'a de inaintea sórelui.

Noi credemu că cúnóscemu bine subscriptiunea baronului Heydte si pe acést'a o tñemu de autentica; pe cuverta se vede stampil'a postei dela Sibiuu apasata la trei locuri pe trei marce si mai la mijlocu stampilia RECOM. Epistol'a scrisa frumosu ajunsese pe la M. Osiorheiu si Iernotu la Bogat'a, precumu arata alte doue stampilii. Ceea ce ne bate noue la ochi este, că br. Heydte care nu cunoscea limb'a magiara, a pututu fi sedusu că se subscria si se inaintedie o scrisóre privata plina de atatea impertinentie aruncate in fati'a preotimei romanesci. Dara apoi unde au remasu episcopii si consistoriele? Asia de ex. episcopulu br. Andreiu Siaguna convenia cu gubernatorulu Schwarzenberg celu puçinu de doue-ori in septemana si Blasiulu inca nu era preste lume. Cum vine br. Heydte că se lucre in dosulu archiereiloru? Din ordinulu gubernatorului? In acestu casu intrig'a era se ia unu caracteru cu atatu mai afurisu si spurcatu. Tocma pentru acésta inse noi facemu locu acilea scrisórei lui Heydte in textulu seu originalu, pentru că se cúnósca posteritatea si se invetie din trénsa. Acea este urmatórea:

„Fő tisztelendő Vladutz Miklos görög nem egyesült
Esperest és Plébanus Urnak*)

Recom.

Hermannstadt 17/9

Maros Bogáton.

Fő Tisztelendő Ur!

Ugy esett értesemre, hogy a közelebb mult vásárnapok egyikén a Radnothi Román Plébanus egy nagyon felingerlő prédikációt tartott, 's ez által az egész környékben nem csak a' leg-élénkebb bényomást, sőt nem csekély aggodalmatis okozott volna.

Az említett beszédnek tartalmáról csupán annyi jött tudtomra, hogy abban a többek közt — vagyon egyenlőségi képzetek elterjesztésére is volt czélozva. — Továbbá arrolis értesültem, hogy a Román nép közt jelenleg nagy elégtelenség uralkodnék, megcsalattatva látván magát azon várakozásában, hogy a császár ő felsége — Erdélybeni körutja alkalmával a Románokat megkülömböztetett kitüntetésre méltatandja, és hogy ezen elégtelenséget a Román papság szorgalommal élteti, a forradalmi párt pedig aztat minden áron előmozdítani igyekszik.

Tisztelendőséged különösen lekötelezné személyemet, ha nékem, mind az említett veszedelmes prédikációról, mind pedig azon állított elégtelenségről a Román nép közt, és erre vonatkozó — állítólag a papságtól származandó bujtogatásokról, minden feltűnőség elmellőzésével hiteles kűfőből meritett adatokat szerezne.

A kormány érdekében már többször tanusított készakarattjára biztosan számítván kérem a fő tisztelendő Urat — szíveskedjék ebbeli szorgalmatos eljárásának eredményét minél előbb levél útján velem közleni, ki is egyéb aránt megkülömböztetett hajlandósággal vagyók.

a fő tisztelendő Urnak.

Nagy Szeben 13-ik September 1852

alázatos szolgálja

Br. Heydte.

Oberst.

Atestatu magiaru. Si acuma se ne întorcemu la documentulu magiaru din 1857 citatu mai in susu.

Prin câte adversitati va fi trecut Nic. Vladutiu dupa 1852 voru sci membrii familiei sale mai bine de cātu oricare altulu; se pare inse că dènsulu a fostu espusu si mai târziu la multe cercari si pericole. Noi aflamu intre acte acelu documentu, care marturisesce despre lealitatea si humanitatea lui. Acela este unu testimoniu relativu la evenimentele din anii 1848 si 49 lungu destulu, scrisu pe o còla folio in limb'a magiara, care contine trei puncte principali, de cuprinsulu acesta:

1. De cându Nicolae Vladutiu a luat asupra sa comand'a óstei romanesci, de atunci in Bogat'a nici-unu magiaru nu a caditu victima a revolutiunei, nu a pututu se cada; éra pre când N. Vladutiu se departase pe unu timpu cu óstea sa in alta statiune, atunci s'a intem-

*) Concipientele scrisórei magiare nu sciuse ori se prefacuse că nu scie de ce confessiune erá Vladutiu si ilu titulédia pe nimerite görög nem egyesült; asia ceva inse erá o bagatela in ochii sei; scopulu seu infernalu erá se semene intriga si ura intre romani.

platu, că mai multi dintre locuitorii magiari din Bogat'a irritati din prepusu de tradare, s'au rescuatu asupra ddloru posesori din locu anume Szombati István, Fűlei Ádám si Lászlo András si au voitu se'i omóre; atunci Nicolae Vladutiu insciintiutu fiindu despre acelu planu selbaticu, au alergatu calare cu mai multi ómeni armati din statiunea in care se aflá si pe cei condamnati la mórte de cãtra ai loru numai asia ia scapatu, că luandu'i la mijlocu intre ómeni armati 'ia condusu in locuinti'a sa parochiala, pe care o a impresuratu cu straji, éra pe rescuati 'ia risipitu.

2. A dou'a fapta nobila a lui Nicolae Vladutiu a fostu atunci, cându venindu la Bogat'a in cvartiru cete de romani armati din alte comune, s'a latitu scirea, că unu preotu si unii tribuni aru fi decisu că in miediu de nópte pre cându se va trage clopotulu, se omóre pre toti magiarii; atunci Nicolae Vladutiu convocându pre toti tribunii la unu locu le-a declarat, că decumva voru ei se omóre si numai pe unu singuru magiaru din comun'a sa, mai întâiu au se'lu ucida pe dènsulu, pentrucá elu este decisu că se asigure viati'a tuturoru consateniloru sei chiaru si cu sacrificarea vietiei 'sale.

3. Pe acei proprietari refugiatu in cetati, despre cari Vladutiu sciá că poporulu nu este inversiunatu asupra loru, ia insciintiutu că se potu întorce la casele loru pe respunderea sa; intre aceia a fostu si dn: Vizi Farkas.

Acestu atestatu din 10 Iuniu 1857 fu scrisu cu mân'a loru de cãtra nrmatorii: Iakab Sándor. Pálffy Elek. Somodi Iakab. Tolokán Márton. Fűlei Károly. I. F. Pap György. Esztegár Gergyel. Laszlo András. Idősebb Papp György. Szombati István. Fűlei Sándor. Osztian Iános.*).

Mari atrocitati s'au comis in acésta tíera in anii 1848/9, intocma precum s'au vediutu in a. 1877 la Bulgari'a; dara se ni se mai numésca unu altu barbatu, nu romanu, ci de alta nationalitate, carele se fia asecuratu vieti'a tuturoru concetateniloru sei fara distinctiune de limba si de partide politice, in mijloculu furiiloru resboiului civilu, cu pericolulu invederatu alu vietiei sale, de mórte sigura pe care o vedeau cu ochii loru. Nicolae Vladutiu a sciutu domina preste afectele sale si a infrena furiile elementelor involburate si insetate de sãnge omenescu. Problem'a sa fusese din cele mai grele: apararea magiariloru de resbunarea romanésca si totu a magiariloru de furi'a magiara. (Va urma).

*) Originalulu acestui atestatu se afla de fatia.

Effectele simtiului nobilu si ale solidaritatii poporului romanu din tinutulu Lapusiului si alu districtului Chióru.

Discursu tinutu de Gabr. Manu in adumarea din Lapusiu.

Pre cându domnulu directoru alu despartiemèntului alu VII-lea alu asociatiunei transilvane pentru cultur'a poporului romanu intrunita in acestu edificiu maretiu

v'a facutu cunoscutu scopulu acestei adunari, imi tinu din parte'mi de o datorintia onorifica a ve dovedi in fapte si in realitate efectele simtiului nobilu si alu solidaritatii poporului romanu, ai carui reprezentanti suntu astadi adunati intr'unu numeru atatu de considerabilu.

Alu D-vostre este prezentulu si viitorulu; mie mi se cuvine se ve amintescu ceva din trecutulu poporului acestui tinutu si consecintiele salutarie ale aceluia.

Daca omulu in libertate cugeta fara sfiala, si in armonie cu cugetele sale, 'si pote desvoluta si simtiulu seu in fapte nobile si maretie, atunci poporului romanu dela descalecarea strabuniloru sei gloriosi vechi romani, numai unu timpu bine venitu iau lipsitu, ca se comprobeze in fapte, ca peptulu fiiloru lui e plinu de virtutea si glori'a strabuna!

Acest'a au doveditu si cu vre-o cativa secolu mai nainte strabunii locuitoriloru de astadi din tinutul Lapusiului si alu districtulu Chióru, pre candu cea mai mare parte din ei alerga cu arm'a in mana spre apararea patriei comune in contra turciloru, tatariloru si altoru navalitori si inamici ai tierii.

Acei strabuni, pentru virtutea loru militara, pentru sangele versatu, si meritele castigatate pre campulu luptelor in resboie fura radicati in class'a nobililoru privilegiati, spre a putea gusta si a se folosi si de beneficiile tierii, — in catu dupa timpul de atunci in intiesulu legiloru nefavoritore ale tierii — nici din respecte confessionale nu erau lipsiti de anumite favoruri constitutionali mai insemnate. Acei strabuni dara fura nobilitati de principii Transilvaniei si provediuti cu litere donationale pre hartii de pergamentu, pre cari stranepotii imperatoriloru le pastreza in mare parte si astadi in originalu seu trasumptu autentice ca nisce clenodii pretiose.

Aveamu de cugetu ca se ve potu cu acesta oca siune comemora din pietate numele acelor strabuni nobilitati din tinuturile aceste intr'unu registru catu se pote de completu, ca se trasalte stranepotii loru de bucurie audindu numele acelor strabuni gloriosi; me dore inse ca timpul fisicu nu m'au ajutatu la acesta intreprindere*).

Se nu alunecamu inse a crede, ca simtiulu nobilu in trecutulu au avutu o desvolutare atatu de restrinsa, in-

*) Pecatu ca nu ve ajuta timpul pe Dvostra si pe altii. Nu din fumuri feudalistice nici din simpla vanitate omenesca, care nu mai ajuta nimicu, ci cu totul din alte cause de cea mai mare importantia vederata, ar fi trebuitu se se afle barbati romani cu 20 si cu 30 de ani inainte, carii se faca ca domnu Ioanu Puscariu si mai tardiu fratii Densusianu, se adune pre catu numai s'aru putea copii sau macaru estrase fidele din tote cartile nobilitarie ale toturor famililoru, atatu ale celor remase romane curate pana in diu'a de astadi, catu si acelor magiarisate cu totul sau incai corcite. Scimu bine ca familiile nu le dau bucosu din mana ca se nu le pera, precum le-au mai peritu multe sute pe la 1761—4, apoi pe la 1819—21; dara se le dea spre vedere si citire acasa la ele.

catu strabunii nostri pre campile luptelor sangerose au si terminatu cu faptele loru cele maretie, cari dandulise oca siuni binevenite, ei si pre alte cali au facutu si in secolii trecuti totu ce au pututu, si pentru desvolutarea spirituala si progresarea in cultura si in sciintia, sacrificandu'si si denariulu din urma. Acest'a o adeverescu si cu instituttele si scolele din Blasiu infintiate in decursulu secolulu trecutulu mare parte prin oferte benevole din tote partile.

Dara remanendu pe langa scopulu propusu, cu bucuria sufletesca si satisfactiune potu constata si in aceste tinuturi simtiulu de o desvolutare spirituala si inaintare in cultura si in sciintie, si ca in proportiune cu alte tinuturi din partea celora cari prin nobilitate gustau libertate inca inainte de 1848 aveamu unu numeru mare de barbati insemnati, culti si inaintati in sciintie. Si ca se amintescu numai pre cei din partile Manasturulu din Chióru, amu avutu pre Mihalca din Berintia, Micle din Copalnicu, Bopenii si Dragonicu din Manasturu, Timbus si Botta dela Rusiori, Medanu din Magureni, era din partile Lapusiului: Silvestru Pasca din Lapusiulu romanescu, Nicolae Manu si Ioanu Haragosiu din Poian'a Porcului, I. Sima Sucianu protopopu in Baiutiu, Aronu Popu din Boereni, si altii cu totii repausati.

Dintre barbati acestia din trecutulu mai recentu dorescu a me cuprinde in specie cu Silvestru Pasca, si cu Ioanu Dragomiru, urmatoriulu lui Sima ca protopopu in Baiutiu; celu dintai ca pregatitoriulu, cesta ca intemeitoriulu acestei scole, in alu carei edificiu pomposu — pentru noi — ne aflamu adunati.

Silvestru Pasca absolvendu gimnasiulu in Bai'a-mare cam pre la anulu 1820, de si ca nobilu si ca juratu assesoru la comitatu putea se subsiste si pre alte cali; elu inse din zelulu si scopulu bine precugetatu isi alese carier'a spinosa de invetiatoriu, si ca atare primu postulu la scola rom. catholica aici in Lapusiulu ung. la care apoi au concursu invetiacei romani si mai alesu fii de ai pretilor din tote partile. Numitul Silvestru Pasca se afla si pe la anulu 1830 totu acolo, pre candu avuiu norocirea si eu de a intra in aceea scola. Din acea scola tinerii invetiacei esiau asia bine pregatiti, de si Pasca inca era numai singuru ca docente, incatu erau primiti in Bai'a-mare in I. classa gimnasiala. Toti acei tineri esiti din acea scola mai tardiu ca barbati adulti recunoscuro necesitatea imperativa de a conlucra la infintiarea unei scole centrale romanesci.

Simtiulu nobilu e innascutu romanulu in genere; acesta insusire inalta nimene si nici cei mai mari adversari ai sei nu o potu denega; esemplulu viu ni l'au datu cu incetarea roboteloru domnesci si libertatea proclamata in 1848 mai intaiu pre campulu libertatii in Blaju, apoi in diet'a dela Clusiu, pre candu si partea poporului mai nainte iobagita ridicata la libertate spre a cugeta ca omu de sine statatoriu, se grabi a pasi in solidaritate esemplara cu locuitorii nobili din nascere, si asia prin solidaritate-castigandu — pre langa innascutul simtiu nobilu — si alu doilea factoru principalu, imbratiosiaru cu

toti între anii 1850—1853 ide'a marétiá de a infintia scóla, si a radicá acestu edificiu prin oferte comune, pre cându fondulu scólei nu dispunea de nici-unu cruceriu.

Spre a realiza acésta idea sánta, erá lipsa numai de unu conducatoriu intieptu si resemnatu, care se aflá in persóna pré meritului protopopu Ioanu Dragomiru mai 'nainte pe la anii 1833—1838 profesor de filosofia in Blasiu, — care sciù se aprinda schintei'a spre a se preface intr'unu focu generalu reversatu preste peptulu fiecarui romanu, pentru a se dechiará fàra esitare pentru infintiarea unei scóle centrale de patru clase cu trei docenti fàra deosebire confesionala, respective caracteru confesionalu, si cu propunere paritetica in trei limbi ale tiei, adeca: romana, magiara si germàna, ér' pre lãnga contribuirile necesare spre radicàrea edificiului cu incuviintiarea ces. reg. guvernul se oferiedie câte unu cruceriu dupa fie-care fiorinu de contributiune directa pentru salarisarea docentiloru.

Fiindu recunoscuta de o parte necesitatea de a infintiá un'a scóla centrala, de alta parte simtiulu nobilu si solidaritatea poporului romanu atragèndu dupa sine si pe locuitorii magiari, si de alte nationalitati la inceputu, acestu edificiu se radicà cu concursulu tuturoru pre la anulu 1856.

Façia cu directiunea si inspectiunea acestei scóle dejá intemeiata, se ridicasera inse in scurtu nisce greutati din respecte confesionali, cari turburara perpetuarea solidaritatii poporului. Acésta impregiurare deveni cu atàta mai inconvenienta, cu càtu dupa principiulu adoptatu esprese de poporu si tinutu de ordinariate in tóte comunele mestecate, inspectiunea a fostu si este pre lãnga maioritarea confesionala, si simtiulu celu nobilu alu poporului romanu sustinù pàna astadi acésta scóla de 4 clase cu unu progresu satisfactoriu, de si in timpulu din urma numai cu unu docente.

Sustarea acestei scóle inse si actu e de a se multiamì numai solidaritatii generale a inteligintiei romane, care pentru cultivarea poporului romanu infintiase asociatiunea transilvana; éra acésta incunoscintia de progresele acestei scóle ne acórda, incepèndu dela adunarea generala tinuta in Dev'a la a. 1874 subventiunea anuala la inceputu de 200, dupa aceea de câte 100 fl. v. a.

Onorata adunare! credu cà in nãscutul simtiu nobilu alu romanului ne impune in epoc'a de façia mai tare, de càtu ori si cându o cointielegere si procedura solidara, cà se putemu fi demni de originea nóstra, de numele si vetrile ereditè dela strabunii nostri. Se nu asteptamu dara tóte numai dela comitetulu centralu din Sibiu si dela adunarile generali ale Asociatiunei transilvane, se ne asociamu si noi insii in locu; se destep-tamu cu totii pre poporulu nostru despre lips'a cultivarei lui; se premergemu cu esemple de offerte in interesulu sustinerii scólei acesteia, si noi in timpu scurtu vomu putea salarisá si unu al doilea docentu si mai incolo. Se conlucramu cu totii pentru recástigarea solidaritatii si cu procedur'a solidara vomu invinge tóte greutatile

ori de unde se vina acelea, in calea cultivarei poporului, fara care viéti'a poporului façia cu conlocuitorii de alte nationalitati mai culti, e tare problematica.

Se traiésca dara solidaritatea poporului romanu, si conlucratorii la aceea.

Desiu, 8 Augustu 1884.

Gabrielu Manu.

Cuvèntu de deschidere

rostitu la adunarea generala a despartiemèntului XI alu asociatiunei transilvane pentru literatur'a romàna si cultur'a poporului romanu tinuta in Basesci la 11 Augustu 1885.

Prea onorata adunare!

„Voiesce si vei fi.
In sciintia e puterea“

A duaspredecia óra sum auctorisatu a presidiá in adunarea generala a despartiemèntului XI alu Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu. Pre càtu de onorifica pusetiune pentru cà e rezultatulu increderei romanime din Silvani'a, pre atàtu de grea chemare pentru-cà stau façia cu fii uneia natiuni, carea a avutu trecutu gloriosu culturale, dar' sub pondulu desastreloru a decadiutu, prin urmare debue se desvólte in presinte un'a activitate laboriósã, cá in venitoriu se póta incinge tèmplele natiunei cu cunun'a gloriei ereditè dela strabuni.

Nimicu nou in esintia póte asteptá dela mine On. adunare, dar nou in forma, in mediulóce si rezultate; nu nou in esintia, pentru cà si acum accentuediu numai maximele prin esperinti'a barbatiloru datatori de tonu probate: „Voiesce si vei fi“ „in sciintia e poterea“ si acestea duóe adevèruri neresturnavere debue se servésca de busola conducátoria intru esecutarea intreprinderii si misiunei asociatiunei nóstre transilvane pentru literatur'a romàna si cultur'a poporului romanu. Cumcà corespunde si in càtu firmei, carea e inaltiatã pre drapelulu ei, cutareva institutiune séu asociatiune, documentédia rezultatele ei si progresulu facutu in directiune càtra scopulu, care si-la prefiptu.

Mare a fostu si este inim'a si sublimu sufletulu acelor barbatu anteluptatori ai natiunei romane, dintre cari a unora numai spiritulu glorificatu planédia asupra destineloru Asociatiunei si din animele nóstre storcu simtiulu recunoscintiei, din care este cimentatu monumentulu neperitoriu alu numeloru loru in anim'a fiecarui'a romanu care simtiesce romanesc si si iubesc limb'a si natiunea sa; amintirea lui Siulutiu si Siaguna, cari au pusu pétr'a anghiulara a acestei institutiuni culturale a némului romanescu, alu caroru sufletu a inspiratu viéti'a vitala asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu debue se sternésca in animele nóstre simtiulu unui cultu piu nationalu datoritu numai re-generatoriloru popóraloru prin cultura. Deci se damu tributulu recunoscintiei umbreloru chiarificate a acestoru

arhitecți a panteonului culturii române prin scolare; ér' unii dintre clăditorii acestui edificiu a culturii române multiamita ceriului că încă se afla în viața și lucra la amplificarea și susținerea acestui edificiu spiritual. Urditorii asociației noastre au înălțat pre drapelul ei un'a firmă, carea se corespundea tuturor îndigițiilor culturale a națiunii române: au voit că sôrele culturii, pe care la înălțat ei pre orisonul națiunii române se patrundă prin radiile sale tôte păturile terenului nêmului românesc spre a'i da fecunditatea recerută de scopul prefîptu. Misiunii demarcate prin întemeitorii sei a și corespunsu asociațiunea noastră în tóta direcțiunea, pentru că arborele ei plantat în terenul națiunii române a produs fructe literare, a încurajat industria și meseriile, s'a îngrițit se dea un'a direcțiune rationavă economiei, pentru că prin ajutoarele create din fondul ei — care e proprietatea națiunii, — a întinsu succursu tinerilor doritori de a se perfecționă pre tôte carierele vieții sociale; a corespunsu cu scumpetate acelei parti a firmei sale, care accentuă cultivarea poporului, prin votarea de ajutoare, pentru școlile populare; înse știindu că class'a de medilocu este puterea unei națiuni, în timpul mai recentu a făcutu sacrificii însemnate pentru localizarea industriei și a meserielor în sinul națiunii române: așa cătu potemu assera cu frunte deschisă, că asociațiunea noastră dela nascerea ei până acuma a fostu credincioasă misiunii sale. Diseiu, că rezultatele și progresul sunt documentu învederatu despre aceea, cum că cutareva instituțiune corespunde chemării sale; însa rezultatul este conditionat precum dela zelul, întiepciunea și tactic'a conducătorilor, așa și dela zelul desfășurat și medilócele întrebuintate prin fii acelei națiuni în alu carei sinu s'a întemeiatu cutareva reuniune seu asociațiune; pentru că în daru ne voru asudă și încaruntii arhitectii întru delinerea planului unui edificiu, că planul numai planu vá remanea pe hârtia și nu vá deveni edificiu sub ale carui boltituri culturale se se póta scuti națiunea și fii ei în timpuri desastrose și se'si afle adapostu sub acelea clenodiile scumpe fia-ca-ruia neamu, adeca: limb'a și naționalitatea, deca nu se voru grabi dilerii națiunii, pre întrecute a subministrá arhitecților și maistrilor materialul din care debue construitu edificiu.

Onorata adunare! Deci esinti'a, scopul și problem'a asociației noastre este totu cea veche desemnată prin întemeiatorii ei și numai într'atâta debue se ne fia nóua în cătu nici cându e ertatu se o perdemu dinaintea ochilor sufletului nostru, ci totu-déun'a se o urmarimu cu atentiune trédia. Înse on. adunare! Care dintre noi nu știe? nu vede? și nu simțiesce? că traimu în secolul progresului, cându cine stagnédia, regresédia, și cine remane îndereptu ori și cătu se vá opinti, nu mai póte ajunge pre celu care l'a întrecutu. Instituțiunile omenesci se nascu în ambitulul timpului; de aceea cari voiescu a gustá fructele instituțiilor printrensii imbratisiate suntu datori a tiené contu de împregiurarile timpurilor în care traescu dènsii și debue se se desvólte instituțiile lor, adeca medilócele și

zelul cu care sunt întrebuintate acelea spre progresarea cutarei instituțiuni, le dictédia și impun împregiurarile între care traimu. — Arborele asociației noastre pre lângă spriginul spiritual și material prestatu prin acei fii ai națiunii, cari au voit se întielega vocea mamei națiunii dela întemeierea ei, a prinsu radacini adânci și a latitu ramurile preste câmpul națiunii, a adusu, nu numai flori, ci și fructe; înse spre aceea, că acestu arbore se prindia radacini adânci care se bravedie și furtunele seclilor, că ramii lui se se estindă preste întregul teren cultural alu națiunii române, că din fructele lui se se indulcéscă fii tuturor păturilor națiunii, se receru mijlóce nóue și zel nou. — On. adunare! Precum unu corp fizic numai până atunci e viu până cându locuiesce sufletul întrênsul, așa și o națiune că corp moral numai atunci e via, deca e desceptatu întrens'a spiritul naționalității și e conscie de individualitatea sa națională, și precum sufletul este sorgintele activității și culturii individuale, așa și cultur'a cea adevărată debue se 'și aiba de basa simțulu naționalu, care 'și da espresiunea sa fidelă, prin limb'a națională. — Cumcă de acestu adevăru sunt petrunse tôte popórele, nu numai a patriei noastre ci și ale Europei civilizate, sunt documentu palpabilu felurite reuniuni și asociațiuni culturale pre terenul literar, industrial, comercial-economic întemeiate, sub alu caror drapel se inolédia fii popórelor cu o rivalizare dèmnă de imitat din tôte treptele societății, ne crutiandu însemnatele sacrificii spirituale și banesci. — Óre fii națiunii noastre române implinescu-si toti datorințele lor morale și materiale. întru promovarea scopului asociației noastre? Pentru că națiunea e mam'a tuturor; literatur'a e averea comună a națiunii, ér' poporul e talp'a, fundamentul națiunii. — Inteligenței române, prim'a linia, fia biserică fia miréna, încependu dela treptele cele mai înalte până la cea din urma, carea vine în atingere cu poporul, i incumbe datorința sacra de a sprigin și cultivá literatur'a națională și a promová cultur'a poporului; pentru că inteligenți'a crescută din sudórea națiunii și parte mare din prestura românească prin spriginirea scopului asociației — a acestui focalariu alu națiunii — nu face altu merit, decatu presteadia tributulu capitalului primitu dela mam'a națiunii. Înse deca vomu privi preste inteligenți'a națiunii noastre române, cu durere vomu afá barbati inteligenți cu pusețiune însemnată, precum între basericanii așa și între mireni, cari dela întemeierea edificiuului moral alu asociației noastre încă nici cătu unu fir de nasipă succursu spiritualu seu materialu n'au conferitu la construirea aceluia. — Dar 'i întrebă eu pre acesti'a: nu li este mama și lor națiunea română? Nu i-au batutu și dènsii peptulu ei celu apasatu de pondul suferințelor și greutăților seculare? Nu i-au crescutu și pre ei națiunea? Séu nu le-au fostu mama dulce carea i-au trecut înnotandu cu dènsii strinsi la peptulu ei printre valurile necasurilor?! Acestia se știe că se voru versá preste dènsii lacramile mamei națiuni! Unii seu făcutu membrii asociației, dar' seu din nepăsare peca-

tósa, séu din interese si mai condempnare au incetatu cu plătirea taxeloru ; séu au repasitu faptice, acestia merita disprețulu soldatului care calca in picioré drapelulu caruia a fostu juratu credintia ; dar pre acestia 'i voru ajunge nu numai lacramile, ci si blastemulu mamei lor, de care s'au lapadatu.

On. Adunare! Pre lãnga zelulu si intinderea succursului moralu si materialu prestatu pãna acuma de cãtra una parte a inteligintiei romane, ajungerea scopului maretiu ale asociatiunei nu este in destulu assecuratu, pentru-cã pretensiunile juste ale natiunei intre impregiurarile tẽmpuriloru presente fația cu asociatiunea s'au inmultitu ; pentru-ca s'au sporitu indigintiele si postulatele evului fația cu ori-care natiune, carea cá propasita pre carier'a culturai voiesce si doresce a cuprinde locu intre natiunile Europei civilisate ; prin urmare, déca fii natiunei si mai vèrtosu inteliginti'a natiunei romane — careia au incredintiatu provedinti'a conducerea destineloru natiunei, voiescu se ocupe mam'a lor — fica gloriósei Rome strabune — locu in concertulu popóreloru Europei civilisate si déca voiescu cá se fie démna a o privi si imbratiosia pre câmpulu culturai poporale ficele ginteii latine de sor'a lor dulce — se-si recunósca de datorintia sacra a desfasura unu zelu nou intru imbratiosierea causei sublime a asociatiunei, se-si recunósca de datorintia fia care romanu inteliginte a se face membrulu asociatiunei ; pentru-cã pre unu individuu séu familia romana sacrificiulu anualu de 5 fl. si inca si in patru rate primitu si datu pre altariulu natiunei, adeca siesi, nu-lu póte seraci ; dar' capitalulu natiunei celu materialu si culturalu se va marí si natiunea va inflorí. — Mai incolo On. adunare! Firm'a asociatiunei nóstre imbratiosiadia si cultur'a poporului tieranu, este datorinti'a inteligintiei dara a desteptá pre bunulu nostru poporu, pentru-cã se pricepa si elu ide'a si scopulu asociatiunei si se-lu primésca de a-lu seu aducèndulu in legatur'a aceleia prin intemeierea agentureloru comunale ; mijlocindu astfelu cá lumin'a culturai nationale sè se reverse si in sinulu lui ; pentru-cã precum unu arbore vegetaveru inca numai asia devine fructiferu, déca nu numai corón'a lui se cultivé dia ci si in giurulu radacinei se sapa, asia si arborele culturale alu unei natiuni inca numai atunci va produce frupte indulcitóre de viatia spirituala a filorú natiunei, déca de odata cu corón'a i se va cultivá si radacin'a, adeca inteliginti'a si poporulu tieranu cu pasi egali a progressá pre carier'a culturai amesuratu indigintieloru sale spirituale si materiale si corespondietoriu cercului seu de activitate si numai unu nému a caruia inteligintia si poporu este indulcitu de cultura, este in stare de a si coresponde cu scumpetate obligaminteloru sale sacre fatia cu religiunea stramosiésca, natiunea sa si patri'a sa mama, pentru a càrora inflorire debue se traiasca si se asude neintreruptu. — Dupa acestea cerènd ajutoriulu „harului cerescu dela Parintele luminiloru preste lucrãrile adunarei nóstre am onóre a dechiará siedinti'a de deschisa in numele Tatalui si alu Fiului si alu Spiritului Sãntu Aminu !

Alimpiu Basbolovicu

vicariulu for. alu Silvaniei si directorulu desp. XI.

Raportulu anualu

alu comitetului despartiemèntului XI cãtra adunarea generala tienuta la 11. Augustu in comun'a Basesci 1885.

Onorabila adunare generala!

Despartiemèntulu XI. alu asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu, institutiunea culturala, sub drapelulu careia ne-amu coadunatu in diu'a de astadi, 'si serbéza aniversarea sa prin acésta marétiã si impoporata adunare. E buna datina, cà la asemene ocasiunu singuratici si corporatiuni se resumeze rezultatulu lucrãriloru din trecutu, se faca conclusiuni pentru viitoriu, déca nu voiescu, cá viéti'a lor se degenereze in vegetatiune instinctuala, nedémna de omulu inzestratu cu minte si intielepciune, menite a produce perfectiunea aceluia.

Noi, cari ne-amu angagiatu sub drapelulu culturai nóstre nationali, totu-déuna suntemu, debue se finu conscii chiamarei nóstre si datorintieloru primite asupra nóstra, care pre fia-care individuu de caracteru ilu deobléga moralmente a luptá cu onóre si din resputeri spre a implini, ce prescriu regulamentele acestei asociari si dictéza bunu simtiulu si respectulu fația de causa si fația de membrii asociati, — a fi dispusu pentru greutatile, ce sunt a indurá totu déuna dar' mai vertosu in acésta epoca de cristalisatiune a adeveratei culturai nationali, a separarei acesteia de depravatiunea dilnica, de sciinti'a superficiala a erei dominante.

Censurãndu activitatea nóstra din anulu trecutu, nu voiu se fiu censorulu nimenui, nu voiu a cualificá activitatea séu indolinti'a cuiva ; faca-o acést'a fiecare pentru sine. La un'a ve rogu inse, domniloru, in interesulu sãntei cause, in servitiulu careia ne-amu angagiatu si sub firm'a careia ne-amu coadunatu intr'unu numeru atãtu de imposantu din tóte unghiurile acestui comitatuu, sè ne dãmú sém'a despre lucrarea nóstra in anulu trecutu, apoi fie care singuraticu si unulu altuia sè se marturisésca si in consciinti'a sa sè-si puna intrebarile : Cá preotu, cá invetiatoru, cá posesoru, cá advocatu, cá functionariu, in calitate de omu privatu séu oficialu, fia bisericanu, fie mirénu, cá romanu si in deosebi cá membru alu Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu si alu despartiemèntului aceleia, ce datoiescu inaintarei literaturai romane, culturai poporului romanu, culturai nationali ? Ce oblegamèntu am luatuu asupra mea, cându m'am in scrisu de membru alu Asociatiunei si alu despartiemèntului, dãndu-mi parol'a cà voiu observá statutele si regulamentele acestoru asociari si conformu aceleora voiu coresponde datorintieloru cuprinse in tr'insele conlucrãndu pentru inaintarea literaturai si a culturai romane ?

Óre in decursulu acestui anu câte luni, câte septemàni, câte dile séu câte óre am petrecutu implinindu-mi acestu oblegamèntu primitu de buna voia asupra mea ?

Óre in locu de spriginirea literaturii si culturii romane n'am preferitu o alta literatura si cultura? Óre in anulu trecutú cãte cãrti si produse literarie romane am procuratu pentru mine si famili'a mea? Óre nu mi-am datú paralele pentru produse literarie straine si cându mi s'a poffitu pentru cele romanesci, nu m'am escusatu: n'am deunde, suntu multe neajunsurile, nu potú invinge cu tóte? Óre in familia, in societate, in scrisu si vorbire in locu de scump'a, sonor'a limba romanésca n'am datú preferintia unei alte limbi? Se respundemu la aceste intrebari; sè ne marturisimu unulu altuia. Fie-care si cu totii sè ne marturisimu consciintiei nóstre.

Se judecãmu asupr'a acestei marturisiri; se tienemu aminte acésta judecata, dreptu resultatu si suveniru pretiosu alu serbatórei de astadi.

Sè ne readucemu in memoria judecat'a din acést'a di baremu o data la luna, la septemãna, in anulu viitoriu.

La un'a ve mai rogu: la formularea judecatii sè nu invocãmu scuse in nereusiri prevestite, ci se ne aducemu aminte de principiulu, cà lucrarea e dela omu, ér' darulu dela Ddieu. Lucrarea devotata nici atunci nu remãne fara resultatu, când ochii omenesci nu vedu intrèns'a decãtu svercolire ingrata, fara sperantia in reusire.

Séu nu scimu din esperintia, cà sementi'a multoru plante nobile resare la septemani, la luni séu la anulu, pãna cându sementi'a polomideloru adese resare la dile; polomidele crescú si-si producu fruptele netrebnice inainte d'a fi resaritu sementi'a plantei nobile. Si óre din acestu incidentu avemú noi sè ne descuragiamu, se lasãmu cultivarea planteloru nobile? se lasãmu, cà in gradinile nóstre in locu de fructe dulci sè se produca fructe selbatice, acele se remãne necultivate?

Onorabila adunare!

Conformãndu-me §-lui 18 din Regulamentu, din partea comitetului despartiemèntului voiescu a premerge cu esemplu in marturisire, reportãndu: cum a corespunsu acelu comitetu insarcinãrei, cu care a-ti binevoitu a'lu onorã. — Comitétulu ve va fi cu multiamita, déca D-Vóstra censurãndu lucrarea sa veti descoperi sincere vederile DVóstre faciã de comitetu si activitatea lui.

I. In decursulu acestui anu comitetulu a tienutu patru siedintie si anume dóue in Simleu, un'a in Supuru, un'a in Basesci. Pãna cându in anii trecuti abia amú fostu in stare a tiené una séu dóue siedintie, si membrii comitetului abia se adunau in numerulu recerutu prin regulamentu, estu anu agendele, ce se inmultiescu totu mai multu, abia s'au potutu provedé si resolví in patru siedintie, ér' ponderositatea obiecteloru pertractate a atrasu la siedintie totudeauna mai pre toti membrii comitetului, cari au discutatú in deplina armonia si seriositate causele importante supuse deliberatiunei comitetului si anume:

II. S'au facutu dispusetiuni, cà brosiur'a: „Economi'a de cãmpu“ de G. Popu sè se póta desface si sé rafuiasca speșele de tipariu anticipate din fondulu de

invetiãmèntu. Pãn'acumu inse n'amu pututu ajunge acestu resultatu mai vertosu din motivulu, cà multi dintre domnii membrii, cari s'au insarcinatu cu vèndiarea acelei brosiure nu si-au facutu computulu.

III. Comitétulu a tentatu a influintiã, cà sè se infintieze càtu mai numeróse agenturi comunali, dar' fara resultatu, ce venimu a atribuí nu numai impregiurariloru puçinu favoritorie si neaternatorie de noi, ci mai vertosu lipsei de zelu din partea celoru chiepati la conlucrarea pentru infintiarea acestei institutiuni eficace a latí cultur'a in mass'a poporului nostru saténu. Ar fi tèmplulu, cà se ne convingemu, cà fara agenturile comunali scopulu maretiu alu Despartiemèntului numai in parte se póte ajunge; chiaru pentru aceea cu totu devotamentulu se ne implinimu datorintia si intru generalisarea agenturiloru si ve asecurãmu, cà déca acésta nu va succede nici in anulu viitoriu, vin'a nu o va purtã comitetulu, care va fi cu deosebita ingrigire pentru cauza.

IV. Din siedinti'a tînuta la 10 Fauru a. c. pre bas'a conclusului adunãrei generali din anulu trecutú s'a scrisu concursu de 4# pentru cea mai buna disertatiune despre „pomaria“. Amú crediutu a lucrã conformu regulamentului, cându in concursu s'a disu, cà pentru acestu premiu potú concurge singuru membrii de ai despartiemèntului si acestu principiu va fi sè se observeze in viitoriu pentru tóte premiele din partea nóstra.

La acestu premiu s'a insinuatú o singura disertatiune cu devis'a „voiesce si vei fi“. Acésta disertatiune spre censurare s'a datú dlui G. Trifu profesoru si Ioanu Chira docinte, cari aflãndu-o demna de premiãtu, pre bas'a parerei censurantiloru si pre lãnga conditiunile specificate in raportu, premiulu de 4# s'a conferitu autorului acelei disertatiuni in persón'a dlui George Simonca docente in Asoagiulu de susu si membru alu despartiemèntului.

(Premiulu de 4# s'a predatú premiãtului in faci'a adunãrei).

(Va urmã.)

PARTEA OFICIALA.

Nr. 313/1885.

Procesu verbale

alu comitetului asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu, luatú in siedinti'a dela 19 Decembrie n. 1885.

Presiedinte: Iacob Bologa, vice-presiedinte. Membrii presentii: D. baronu Ursu, C. Stezariu, P. Cosma, Dr. Ilarionu Puscariu, Z. Boiu, I. V. Russu, B. P. Harsianu, I. Popescu, E. Brote, cassariu: Dr. I. Crisianu, bibliotecariu:

Secretariu: Dr. D. P. Barcianu.

Nr. 248. In urm'a concursului scrisu pentru ocuparea oficiului de cancelistu in biuroulu Asociatiunei transilvane s'au presentatu pãna la terminulu ficsatu 5 cereri, ear' dupa acestu

terminu inca 1 cerere; dintre cele de ântai un'a s'a retrasu de concurente inainte de a ajunge a se pertractá in siedintia, remanându astfel 4 cereri ca intrate la terminu.

— Comitetulu prin majoritatea voturilor, date de membrii ordinari, decide a se luá in considerare si cererea sosita dupa terminu.

Nr. 249. In legatura cu cele cuprinse in punctulu precedentu se procede la votisare prin siedule asupra persónei, careia sè se confere oficiulu de cancelistu.

Fiindu numerulu membriloru ordinari presenti 9 dintre cari membrii I. V. Russu si B. P. Harsianu se abtînu dela votu, s'au datu 7 voturi. Scrutinându se voturile.

— Resulta cá alesu cu majoritate de 4 voturi contra 3 d. Paulu Straulea, c. reg. locotenentu in pensiune.

Sibiiu, d. u. s.

Iacobu Bologa m. p.
Vice-presiedinte.

Dr. D. P. Barcianu m. p.
secretariu alu II-lea.

Autenticarea acestui procesu verbale se concrede dloru Dr. Ilarionu Puscariu, B. P. Harsianu, Z. Boiu.

S'a cetitu si autenticatu Sibiiu, 23 Decembre 1885.

Basiliu P. Harsiann m. p. **Dr. Ilarionu Puscariu** m. p. **Zacharie Boiu** m. p.

Nr. 326/1885.

Procesu verbale

alu comitetului asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu, luatú in siedint'ia dela 30 Decembrie 1885 st. n.

Presidentu: **Iacobu Bolog'a**, vice-presiedinte. Membrii presenti: **E. Macelariu**, **I. Popescu**, **B. P. Harsianu**, **I. St. Siulutiu**, **Z. Boiu**, **Dr. Il. Puscariu**, **E. Brote cassariu**; **Dr. I. Crisianu** bibliotecariu:

Secretariu: **Dr. D. P. Barcianu**.

Nr. 250. Tipografi'a archidiecesana presenta doue conturi, unulu despre 278 fl. 79 cr. pentru tiparirea si espedarea fóiei „Transilvani'a“ in semestrulu alu II-lea si altulu despre 8 fl. 10 cr. pentru tiparirea „apelului“ pentru colecte in favorulu scólei cu adnecele sale, si pentru unu protocolu nou de esibite.

— Sum'a de 278 fl. 79 cr. se avisédia spre platire din sum'a preliminata in budgetu pentru tiparirea fóiei, ear din contulu alu doilea se licuidédia 8 fl. 10 cr. din sum'a pentru spese extraordinarie, remánendu restulu a se computá in spe-sele ce se voru face din caus'a colectei pentru scóla.

Nr. 251. Administratiunea diariului „Observatorulu“ presenta unu contu de 2 fl. 47 cr. cá spese de timbru la concursele publicate de comitetu in acestu diariu.

— Sum'a de 2 fl. 47 cr. se asignédia spre platire.

Nr. 252. Secretariulu I., secretariulu alu II-lea si cassariulu asociatiunei, presenta consemnarea speselor de drumu facute cu ocasiunea caletoriei la adunarea generala a asociatiunei tinuta in Gherl'a si indaraptu in sum'a totala de 48 fl. 39 cruceri.

— Se asignédia la cassa sum'a de 48 fl. 39 cr. spre platire la adress'a numitiloru functionari ai asociatiunei.

Nr. 253. **DI Dionisiu Romanu** din Mediasiu insciintiédia in caus'a realizarei legatului de 100 fl. v. a. facutu asociatiunei de reposatulu **Teodoru Moldovanu** Bucsia din Mediasiu prin testamentulu de dto 20 Noemvrie 1881. (Nr. 294/1885).

— Spre sciintia, cu aceea, ca **DI Dionisiu Romanu** se imputernicesce a incassa sum'a legatului dela eredeá reposatului **Teodoru Moldovanu**, spre a o trimite comitetului.

Nr. 254. **Maria Laposteanu**, eleva la scól'a industriala pentru fete din Cluju, cere unu ajutoriu in bani pentru a-si putea continuá invetiatur'a (Nr. 298/1885).

— Ne fiindu mijlóce banesci disponibile pentru acestu scopu, cererea nu se póte implini.

Nr. 255. **Michaiu Forrasiu** invetiacelu masariu, multiamescce pentru ajutoriulu votatu lui in anulu 1884, care espira cu ultim'a Decemvrie a anului curentu. (Nr. 318/1885).

— Spre sciintia, cu aceea cá pentru acestu ajutoriu, de-venitu acum vacantu, se va escrie concursu la timpulu seu.

Nr. 256. **Teodor Bendre**, invetiacelu de faurie in Crasn'a, legitimându'si progresulu, cere a fi lasatu si pentru anulu 1886 in folosirea ajutoriului de 20 fl. votatu lui din fundatiunea „Tofaléna“ (Nr. 314/1885).

— Progresulu fiindu indestulitoriu, invetiacelulu **Teodor Bendre** se lasa si mai departe in folosirea ajutoriului de 20 fl. pe anu din fundatiunea „Tofaléna“.

Nr. 257. **Vincentie Tolanu**, elevu alu clasei VII. dela scól'a reala din Odorheiulu secuiescu si stipendistu alu asociatiunei, presenta documentulu scolaru despre progresulu indestulitoriu facutu in decursulu trimestrului I. alu anului scolaru 1884/6. (Nr. 327/1885).

— Spre sciintia.

Sibiiu, d. u. s.

Iacobu Bolog'a m. p.
Vice-pres.

Dr. D. P. Barcianu m. p.
secretariu alu II-lea.

Autenticarea acestui procesu verbalu se increde dloru : **Z. Boiu**, **I. Popescu**, **B. P. Harsianu**.

Acestu procesu verbalu s'a cetitu si autenticatu.

Sibiiu, 5 Ianuariu 1886.

I. Popescu m. p.

Z. Boiu m. p.

B. P. Harsianu m. p.

Bibliografia. Lectura. Bibliotece.

Se facu si la noi unele inceputuri de bibliotece publice romanesci, éra pe la unele institute se votédia si câte o sumusióra pentru cumparare de carti in fiecare anu si nu se mai astépta totu numai dela auctori si editori daruri si pomeni. De altmentrea se facu si de acestea multe. Academi'a romana de esemplu, imparte in fiecare anu pe la bibliotece si societati auctorisate prin statute in regula, in valóre de câteva sute de lei noi din publicatiunile sale, care costa dieci de mii. **Dn. advocatu** si **senatoru G. G. Meitani** daruesce câte 200 esemplarie din **Studiele** sale constitutional. **Intocma** facea si onor. **dn. profesor** si **directoru I. M. Riurénu** cu esemplarie din **Biblioteca** sa de lectura redactata cu multa grija si talentu, imbratiosata cu ade-verata simpatia in Romani'a mai alesu de càtra pa-

rintii, cari voru se dea prunciloru innocenti o lectura in limba grijita, placuta, usióra de intielesu, care destépta totuodata in inimele tinerimei sentimente nobili si respectu càtra preceptele moralei christiane. Cunóscemu si alti auctori si traductori romani, cari au impartitu cu màna larga esemplarie din publicatiunile lor. Dara in fine scriitori si editori obosescu cu totulu si devinu in periculu de a perde capitaluri intregi prin tiparirea de carti, pe care o parte de lectori se paru a le considerá numai cá „puiulu tèrgului“ destinatu a fi daruitu in tóte partile. Pe acésta cale o inavutire a literaturii romane ar deveni cu atátu mai anevoiósa si aprópe inoposibile, cu càtu numerulu cititoriloru romani cresce nespusu de incetu, éra in unele regiuni nu cresce nicidecum, — ceea ce se adeverece mai de aprópe si prin marturisirea càtorva corespondenti ai diarielor politice, dela cari aflamu, cà in cutare parti de tíera poti alerga prin càte 9—10 comune de prin pregiuru si nu vei afla pe la romani o singura fóia periodica romanésca si nici de alte limbi, éra din ceea ce numimu carte, abia vei da ici-colo de càte unu calindariu, care inse in partea sa literaria remane preste totu anulu necititu si necunoscutu, pàna càndu mai pe urma ajunge cá materialu de aprinsu foculu. Acestea sunt totu atâtea urme ale selbataciei, in care fusese aruncatu poporulu si chiaru clerurile in véculu pre càndu nici chiaru cartile rituali ale bisericeii orientale nu se potéu tipari fára o stricta censura prealabila, inse si asia numai in dóue tipografii, la Buda si la Blasiu.

Episcopulu Aradului a provocatu deunadi pe preotii si pe invetiatorii din dieces'a sa, cá se tína conferentie comune in mai multe districte, cu scopulu fórté salutaru de a se invoí asupr'a unoru mesuri mai sigure si mai eficaci relative la unu progresu mai repede alu poporului in adeverat'a cultura. In conferenti'a comuna tinuta la Temisiór'a pe bas'a unei programe de optu puncte bine alese, s'a luatú intre altele conclusulu unanimu, cá gonindu certele urite si rusinóse dintre preoti cu preoti si dintre acestia cu invetiatorii dela scóle, se provóce si in adulti gustulu de cetire si calificatiune prin cetire de carti si tractate instructive din diarie“.

Vedi asia si numai asia, cà-ci in casulu contrariu potú se strige di si nópte toti carturarii càti nu cunoscú poporulu de aprópe: Carti popularie, foi popularie! Dara cine se le citésca, daca nu carturarii, si cine se le esplice, daca nu totu ei? Chiaru cititulu este óresicum o arta, la care trebue sè se observe unele regule stricté, pentrucá lectur'a se póta strabate in min-tile si inimile ascultatoriloru. Lectur'a somnurósa, ori bálbaita, sau prea repede, care nu dà ascultatoriloru timpu de reflecsiune, nu platesce o zala ruginita. Cu nimicu pe lume nu e mai prostu poporulu nostru din natur'a sa, decátu ori-care altulu din tóta Europ'a; mergeti inse in cele mai multe comune rurale, de esemplu din laudat'a Germani'a sau din Franci'a, sau de unde voiti si se vedeti pe tieranii lor relative cei mai destepti, cum casca gurile, càndu vre-unu domnu sau popa de ai lor

le vorbesce sau citésce iute sau bálbaitu, cà ei de regula sè róga cá se le mai spuna odata, cà n'au intielesu, éra dupa ce esu din casa pe strada, se mai intréba unii pe altii, cá óre ce au disu domnii ori pop'a si óre bine iau intielesu. Curatu asia cá pe la noi. Cautati acilea la compatriotii nostrii sasi, cari trecu de inaintati in cultura, càta ostenéla costa pe popii lor veniti de pre la universitatile Germaniei sau dela Elveti'a, pàna ce facu pe poporenii lor cá se intieléga càte unu lucru la parere fórté simplu si limpede.

Dara cu predicele ce potú unii popi? Respunsulu ni se dà prin multimea de anecdote despre acei credinciosi, cari a dormu in biserica sub timpulu predicei sau cari fugu cá se nu o asculte de locu.

Cu tóte facultatile omului de a se perfectená, este si remàne o arta mare si grea de a formá din omulu animalu, omu spiritualu.

In acésta stare a lucruriloru, intre conditiunile si chiaru pedecile actuali puse progresulu nostru, datorinti'a publicistului si a chronicariului este, cá se aduca la cunoscinti'a lectoriloru pre càtu se póte mai multe carti si alte publicatiuni, care aparú pe fiecare anu in limb'a nóstra nationala, sau si in alte limbi, mai virtosu càndu si acestea se ocupa de starea poporului nostru din orice punctu de vedere. Publiculu cetitoriu se imparte si la noi in clase diverse; intocmá asia se impartu si scrierile. Noi inse ne tínemú de regula a le anuntia pe tóte càte ne vinu la cunoscinti'a prin càte unu esemplariu. Asia vomu face si in viitoriu, éra astadata vomu incepe cu publicatiunile din anulu 1885 ale Academiei, care sunt si mai multe si de cuprinsu variatu, ce e dreptu, parte mare destinate pentru class'a literatiloru; hei, dara literatii numai se voiésca, potú folosi multe din acelea de a dreptulu spre binele si luminarea poporului indata ce nu'si voru tínea nasulu prea susu si nu voru tinde a se isolá de càtra poporu fára cause grave. *Cultus modicus, sermone facilis*, adeca simplu in vestimente, usioru in conversatiune, dice Tacitus, cà erá socru seu C. I. Agricola, omu consularu, generalu mare si mai pre susu de tóte onestu, éra nu rapitoriu, prin care insusiri a fostu in stare se càstige pe poporu si acesta se asculte cu tóta placerea cuventele lui.

Din memorabil'a colectiune si scrieri ale fericitului Eudoxiu Hurmuzaki s'a tiparitu in anulu acesta tomulu alu patruea din asia numitele Fragmente, care inse coprinde partea cea mai mare a istoriei romaniloru si altoru popóra, cu care au avutu ei a face in cursu de multe vécuri. Tomulu I din acelea Fragmente aparutu in a. 1879 ilu avemú din limb'a romana form. 8-vo micu, pagine 376 in frunte cu portretulu lui Eudoxiu Hurmuzaki, o precuventare de du Dimitrie A. Sturdza si o schitia geneologica a familiei Hurmuzaki de G. Baritiu. Celelalte trei tomuri din Fragmente in 8-vo mare le avemú in limb'a germana, anume tomulu II. cuprinde o parte considerabila din istori'a bisericesca a romaniloru, pagine 206; tomulu III. dela

Mihaiu Vitezulu până la pacea dela Carlovitz 514 pagine; tomu IV. dela revolutiunile unguresci cu Franciscu Rakotzi până la pacea dela Belgradu 1739 pag. 395. Tipariu meruntu. Titlulu tomului IV. este:

— Fragmente zur Geschichte der Rumaenen von Eudoxius Freiherrn von Hurmuzaki. Herausgegeben vom königlich rumaenischen Cultus- und Unterrichts-Ministerium unter der Aufsicht der rumaenischen Academie. Vierter Band. Bucuresci. Din stabilimentulu graficu Socecu et Teclu 1885. Pretiulu nu este aratatu pe tomu.

— Din propri'a colectiune de documente mai aparù érași unu tomu vastu 4^o mare 755 pagine sub titlu:

„Documente privitoare la istori'a Românilor“. Urmare la colectiunea lui Eudoxiu Hurmuzaki. Suplementu I. Volumulu II 1781—1814.

— Documente culese din arhivele ministeriului afacerilor straine din Paris de A. I. Odobescu. Publicate sub auspiciile ministeriului Cultelor si Instructiunei publice si ale Academiei cu portretulu lui Ioan Georghe Caragea voevod. Bucuresci 1885.

— Au mai aparutu in editiunea academiei romane alătura cu Analile sale:

Codicele Voronețean, cu unu vocabulariu si studiu asupra lui. De Ion al lui G. Sbiera, profesoru universitariu c. r. p. o., membru alu academiei române etc. etc. Cernauti 1885. Cu doue tabele. Form. 4^o pagine 354.

Manuscriptulu Codicelui aflatu la Voronetiu in Bucovin'a fiindu foarte vechiu, in cătu pentru limba vine aici comparatu cu alte doue testuri, din Bibli'a tiparita la Begradulu Ardealului in 1648 si din Bibli'a tiparita la Bucuresci 1688. In Partea II se adaoga unu vocabulariu, éra Partea III. stă din unu studiu lungu asupra Codicelui. Cei ce se ocupa cu studiulu limbei nōstre, nu se voru putea lipsi de acésta carte.

— Doine si strigaturi din Ardealu date la ivéla de Dr. Ioanu Urbanu Iarnik si Andreiu Barseanu, Editiunea academiei romane. Bucuresci. Tipografia academiei române 1885. Formatu 8-vo micu, pagine 528, una precuvântare franceza la glosariulu 14 si insusi glossariulu 325 pagine. Éta o adevărata lectura pentru poporu. Óre inse numai pentru poporu, nu si pentru marii doctori ai neamuriloru pamântului? Auđi acolo, Doine si Strigaturi pentru doctori? Vedi bine că asia, că-ci ele cuprindu pentru cine intielege, materialu pretiosu, pentru etnografi, poeti, filologi si chiaru pentru istorici. Dara despre acésta carte amu atinsu câte ceva si in altu articlu din an. trecut, éra pe Februaru a. c. 'i vomu reproduce prefatiunea. Aci mai insemnamu, că ambii redactori ai acestei colectiuni interesante pe lângă ce multiamescu domnului canonicu I. M. Moldovanu pentru imprumutarea colectiunei sale, dedica cartea:

„Asociatiunei transilvane pentru literatur'a româna si cultur'a poporului român.“

Pretiulu cãrtiei este numai 5 lei, adeca circa 2 fl. v. a. cu glosariu cu totu.

— Flora din fostulu districtu alu Naseudului in Transilvania. De Florian Porcius, membru alu academiei române. Urmatu de respunsulu domnului P. S. Aurelianu membru alu academiei. Cetite in siedinti'a dela 19 Martie v. 1885. Estrasu din analele academiei române seri'a II. t. VII. sect. II. Memorii si notițe. Bucuresci 1885. 4^o pag. 140. Pretiu 1 leu 50 bani.

O publicatiune precum este si acésta, ar prea merita ca sè se afle celu putfinu in bibliotecele dela gimnasie, seminarie, societati literarie si la profesori de resortu.

— Inscriptiunea dela mănastirea Resboieni in Judetiulu Némtiului. Comentăta de episcopulu Melchisedecu, membru al academiei române. Siedinti'a dela 6 Martie 1885. (Totu estrasu). Pretiu 50 bani.

Inscriptiunea descoperita este in limb'a slavona, care in vécurile trecute ocupă in vieți'a publica a principatoru românesci acelu rang, pe care'lu avea limb'a latina in staturile apusene. Aci este si tradusa. Anulu inscriptiunei este 7004 dela Adam, care respunde la 1495 dela Christosu, adeca din ȕilele lui Stefanu celu mare din anulu alu 40-lea alu domniei lui, si cuprinde rezultatulu infricosiatu alu bataliei dela Resboieni cu imperatulu Mahmet, cu Basarab Voivod numitu Laiot si cu tatarii, cari toti se sculasera asupra Moldovei. Disertatiune foarte interesanta pentru toti căti au simtiu si atragere pentru istoria.

— Una alta disertatiune istorica, care a surprinsu pe multi amici ai istoriei este:

Cuventu despre espediti'a lui Igor principele Novgorodului nordicu contra Polovtilor sau Cumaniloru. Traducere si note de Alexandru Papadopol-Calimach, membru al academiei române, siedinti'a dela 17 Martie 1885. (Totu estrasu din Anale). Pretiu 40 bani.

Numai ce te prinde mirare in ce regiuni departate si ascunse ale Europei se mai afla in dilele nōstre documente scrise despre continuitatea sau adeca necurmat'a petrecere a coloniiloru române in Daci'a traiana.

Criticii cari au cercetatulu cu de-ameruntulu acestu manuscriptu slavonu, punu originea lui pe la capetulu vécului alu doispreȕiecelea, adeca inainte de anulu 1200, elu adeca e unu fragmentu din vechi'a literatura slavóna. Din cuprinsulu lui se vede, ca evenimentele pe care le descrie, s'au defasiuratu aprópe de hotarele Moldovei; in elu se vorbesce de Traianu colonisatoriulu Daciei, de tiér'a lui Traianu, adeca de Daci'a, despre Cumani sau Polovti, ai caroru resturi trecute mai târdiu in Ungari'a se numescu acolo in limb'a maghiara până in diu'a de astadi Kunok si districtulu loru Kunság, éra latinesce (districtus Cumanorum), si Paloczok cu limb'a loru magiara foarte stricata; se mai spune totu in acelu manuscriptu despre Boian bardulu stravechiu alu slaviloru, care a cãntatu biruintele imperatului Traianu, apoi de Dunare, de localitatea Cogălnicu in Moldov'a, de Carpati si de litoralulu romanescu alu mării negre. Acelu manuscriptu a fostu aflatu inca pe la 1795 de cătra comitele Musin Puskin intre manuscriptele mănastirei Mântuitorului din Iaroslav, care este capital'a Ducatului Iaroslav situata la riurile Volga, Molga si Sיעsna. Asia departe

in Rusi'a se aflase acelu manuscriptu, care apoi s'a si tiparitu in anulu 1800. — Intrebarea este, cà de unde au sciutu slavii din departat'a Rusia despre Daci'a lui Traianu si de coloniile lui inainte cu 900 de ani, pre când ei inca nu cunoscseau nimicu din literatur'a si vieti'a latina. Au potutu se scie din contactulu ce aveau cu aceleasi colonii din Daci'a, adeca cu strabunii nostrii, cari erau totu aici, si prin mijlocirea carturariloru bizantini, dela cari au primitu si religiunea christiana. Atatu inse fie destulu numai cá recensiuone.

— Dela Bucuresci mai avemu doi fasciclii II. et III. dela Societatea geografica româna cu titlu:

Buletinu publicatu prin ingrigirea domnului George I. Lahovari, secretariu generalu alu societati. Anulu alu VI-lea 1885. In sumarie se afla câtiva articlii cari potu interesa pe multi patrioti, istorici si politici, precum de ex. Notitie bibliografice asupra Daciloru si br: d'Avril. — Antichitati in Bucovin'a. — Statistic'a locuitoriloru catolici din judetiulu Bacau. — Chart'a României dela 1731 s. a.

— Voiti si lectura in sensulu strictu pentru poporu? Éca:

Fabulele lui Demetriu Cichindealu in traducere noua, din originalulu serbescu alu lui Dositeiu Obradovic. De Ioanu Rusu parochulu Aradului. Aradü, 1885. Formatu 8-vo mare. Litere curate din tipografi'a diecesei române gr. orientale. Pretiulu numai 1 fl. v. a.

Mai departetotu scrieri alese in adinsu pentru poporu si scrise in limba atatu de populara, in câtu daca amu descinde si mai la vale cu limb'a nôstra, ar insemna cà voimu se o prefacemu in jargonu, pe care se'lu intieléga numai o parte din poporulu românescu. Pe acelea le anuntiamu:

— Din Bibliotec'a poporala a „Tribunei“, au aparutu pana acuma:

Nr. 1. Padurénca. Novela de Ioan Slavici, 12 côle tip., bros. elegantu. Unu exemplariu 40 cr. sau 1 leu nou.

Nr. 2. Fata Stolerului, de Matilda Cugler-Poni. Unu exemplaru 5 cr. sau 15 bani.

Nr. 3. Ce n'a fost sinu va fi. Poveste de I. T. Mera. Unu exemplaru 4 cr. sau 15 bani.

Nr. 4. Piperusiu Petru. Poveste de I. T. Mera. Unu exemplaru 8 cr. sau 20 bani.

Nr. 5. Pâcala si Tandala. Anecdota de Silvestru Moldovanu. Pretiulu unui exemplariu 3 cr. sau 6 bani.

Nr. 6. Jucarii si jocuri de copii. De P. Ispirescu, culegator-tipograf. Unu exemplar 25 cr. sau 50 bani.

Nr. 7. Teiu-leganatu. Poveste de Gr. Sim'a alu lui Ionu. Unu exemplaru 8 cr. sau 20 bani.

Nr. 8. Colacaritululu. Obiceiurile tieraniloru români la nunta, de Benedict Viciu. Unu exemplaru 16 cr. sau 40 bani.

Nr. 9. Fiic'a a noue mame. Poveste de Silvestru Moldovanu. Unu exemplaru 14 cr. sau 28 bani.

Nr. 10. Povestea lui Ignatu. Poveste de Silvestru Moldovanu. Unu exemplaru 3 cr. sau 6 bani.

Nr. 11. Sfântul Nicolae. De Matild'a Poni. Unu exemplaru 8 cr. sau 16 bani.

Nr. 12. Inderetniculu. Poveste de Silvestru Moldovanu. Unu exemplaru 8 cr. sau 20 bani.

Nr. 13. Blastemu de mama. Legenda poporala din giurulu Naseudului, de George Cosibuc. Unu exemplaru 8 cr. sau 16 bani.

Nr. 14. Bunic'a de Bojen'a Nemcová, tradusa din limba boema de Prof. Dr. Urban Iarnik. Unu exemplar 1 fl. sau 3 lei noi.

Nr. 15. Vlad si Catrina. Poveste de Gr. Sim'a alu lui Ionu. Unu exemplaru 5 cr. sau 10 bani.

— Bibliograficu. Dela academia au aparutu urmatoarele publicatiuni si se afla de vendiare la librariile Socec et. Comp. in Bucuresci. W. Krafft in Sibiiu.

1. Eudocsiu de Hurmuzachi. „*Fragmente zur Geschichte der Rumänen*“. Tomulu IV. vol. 8^o de X si 395 pagine. Cuprindiendu studii asupra starii orientului Europei dupa pacea de Carlovitiu. Pretiulu 6 lei.

2. Fl. Porcius. *Flor'a din fostulu districtu românescu alu Nasaudului in Transilvani'a*. Discursu de receptiune urmatu de respunsulu dlui S. Aurelianu. Volumu in 4^o de 140 pagine. Pretiulu 1 leu 50 bani.

3. A. Papadopol-Calimach. *Cuvânt despre espeditia lui Sveatoslavici, principele Novgorodului nordic contr'a Polovțiloru sau Cumaniloru*. Volumu in 4^o de 29 pagine. Pretiulu 40 bani.

4. Ep. Melchisedecu. „*Inscriptiunea dela Manastirea Resboieni, „Judetiulu Nemptiului*“, comentata. Volumu in 4^o de 35 pagine. Pretiulu 50 bani.

5. *Documente privitoare la Istori'a Romaniloru* culesu de Eudocsiu de Hurmuzachi. Volumulu V. partea I. 1650—1699. Cu portretulu lui Gheorghe Stefanu Voevod. Volumu in 4^o de XXII si 547 pagine. Pretiulu 40 lei.

6. *Codicele Voronetieanu* cu unu vocabulariu si studiu asupr'a lui de Ioanu alu lui G. Sbir'a. Cu doue tabele si doue facsimile heliografice. Unu volumu in 4^o de VI si 354 pagine. Pretiulu 10 lei.

— Dictionariulu etimologicu romano-latinu, alu societatii academice, elaboratu ca proiectu, tipariu desu pe 184 $\frac{1}{2}$, de côle si Glossariulu de cuvinte straine séu considerate cá straine, stracurate in limb'a nôstra, cá parte integranta a Dictionariului, tiparitu pe 37 de côle, legate in 3 parti 18 fl., bros. 16 fl.

La librariile Wilh. Krafft in Sibiiu, I. Stein in Clusiu si la librari'a N. I. Ciurcu in Brasiovu se afla

— Dictionariu ung.-romanescu, Magyar-román Szotár, compusu de Georgie Baritiu, in partea magiara elaboratu mai alesu dupa alu lui Ioanu Fogarasi, editiunea a cincea, Brasiovu 1869. Form. 8-vo. 41 côle leg. 3 fl. 50 cr., bros. 3 fl.

— Raporturile prefectiloru Simionu Balintu si I. Axente Severu totu din anulu 1848/9. Pretiulu 40 cr.

Lectur'a unoru episóde istorice, precum sunt acestea, ar fi se nu lipsésca dela familiile române cunoscatóre de carte.

Rectificare. In protocolulu adunarei generale din Gherla siedinti'a I-a Nr. prot. IX. p. s. este a se ceti in locu de Grigorie Pappu, Gavriilu Pappu, protopopu gr. cath. alu Clujului, cá membru fundatoru.